

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Sund

Abort och den gyllene regeln

- En studie av R.M. Hares abortteori

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Christian Dahlman

Ämnesområde:
Allmän rättslära

Vårtermin 2007

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställning	5
1.3 Metod och material	5
1.4 Avgränsningar och disposition	5
2 BAKGRUND	7
2.1 Abort, en historisk genomgång	7
2.2 Abortlagstiftning i Sverige	8
3 UTILITARISM	11
4 DEN GYLLENE REGELN	15
5 R. M. HARES ARTIKEL: ABORT OCH DEN GYLLENE REGELN	16
5.1 Christian Munthes kommentar till Hares artikel	23
5.2 George Shers artikel: Hare, abort och den gyllene regeln	28
5.3 David Boonin-Vail: Mot den gyllene regelns argument mot abort	31
5.4 Thomas Anderberg och Ingmar Persson: <i>Abortetik</i>	35
5.5 Kai M. A. Chan: <i>The Golden Rule and the Potentiality Principle: Future Persons and Contingent Interests</i>	36
5.6 Christian Dahlman: <i>En dialog om framtida preferenser</i>	38
5.7 Respekt för människans värdighet: <i>Abort</i>	40
5.8 Harry Gensler: <i>Formal Ethics</i>	41
6 ANALYS	44
6.1 Hares teori i korta drag	44

6.2	Hares utgångspunkt	44
6.3	Fostrets status	45
6.4	Kravet på potentialitet	46
6.5	Multilaterala situationer	47
6.6	Miljöargumentet	48
6.7	Befolkningsargumentet	49
6.8	Avslutande reflektioner	50
7	EGET FÖRSLAG TILL ÄNDRING AV ABORTLAGSTIFTNINGEN	52
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	55

Sammanfattning

I detta examensarbete har jag undersökt R.M. Hares teori om den gyllene regeln och abort samt den kritik och olika åsikter som framförts kring ämnet.

Valet av metod liknar den klasiska juridiska metoden då det rör sig om beskrivning, förklaring samt analys av insamlad fakta. Utgångspunkten är dock inte lagstiftning utan en moralisk princip.

Examensarbetets syfte är att beskriva Hares teori och lyfta fram kritiken som riktats mot den för att se om teorin håller. Syftet är också att undersöka om användandet av Hares teori skulle kunna ge någon förändring av en svensk abortlagstiftning.

Abort har som företeelse funnits under mycket lång tid. Människor har alltid haft svårt med hur de skall förhålla sig till fenomenet abort ifråga om det skall vara tillåtet eller inte. Hare försöker i sin teori om abort och den gyllene regeln titta på problematiken ur ett annorlunda perspektiv, genom att använda en stark allmängiltig princip nämligen *den gyllen regeln*. I sin teori gör Hare en modifiering av regeln:

*Vi bör göra mot andra det som vi är glada att de gjorde mot oss.*¹

Denna princip ger som huvudregel att vi bör avstå från att göra abort då vi är glada att abort inte gjorts mot oss. Hare använder sedan, för att kunna legitimera abort, vad han kallar multilaterala situationer. Detta innebär att man skall göra en avvägning av positiva och negativa effekter av aborten och sedan fatta beslutet utifrån detta. Om lyckan blir större av en abort än att behålla barnet kan man alltså med hjälp av den gyllene regeln legitimera aborten. I en sådan avvägning är samhället, familjen och till och med framtida barn giltiga argument för eller emot en abort.

Hares teori har blivit hårt ansatt på de flesta punkter. Boonin-Vail har riktat kritik mot att han inte använder en enklare princip som t.ex. du skall icke döda. Kritik har även riktats mot att man med Hares teori legitimerar abort genom att använda en princip som i första hand förbjuder abort vilket gör att regeln känns svag och logiskt ohållbar.

En av de stora stötestenarna är frågan om hur man skall se på fostret, är det en individ eller icke-individ? Hares teori utgår ifrån att fostret är en individ men att man ändå kan legitimera en abort. Mycket av kritiken som Hare har fått bygger dock på hur de olika tänkarna förhåller sig till fostrets status. Då tänkarnas kritik utgår från deras eget synsätt tolkas Hares teori på olika sätt beroende på betraktarens eget synsätt.

¹ Hare (1975), s. 208.

När det gäller de multilaterala situationerna har kritik riktats mot att Hare inte specificerar vilka situationer detta gäller samt hur avvägningen skall gå till. Även Hares tanke att framtida foster kan vägas in i abortbeslutet har kritiserats då det ansetts vara omöjligt att uttala sig om ett sådant fosters lycka.

Sammanfattningsvis kan nämnas att Hares teori är intressant men att han misslyckas med sin intention att lösa abortfrågan och att åsikter och ställningstaganden fastnar i redan tidigare låsta positioner som grundar sig på bland annat synen på fostrets status.

Som avslutning på examensarbetet har jag skrivit ett kort lagstiftningsförslag med utgångspunkt från Hares teori samt förarbeten till den svenska abortlagstiftningen. Min lagstiftning utgår således från huvudregeln att abort är förbjudet, men med vissa undantag. Undantagen kan sägas spegla den avvägning som man enligt Hares teori skall genomföra i abortsituationen. Genom att ha en lagstiftning där det finns ett primärt abortförbud men med undantagsmöjligheter så åstadkommer man bl.a. en stärkt juridisk ställning för fostret.

Förord

Jag vill i detta förord inleda med att recitera gruppen 250 kg kärlek ” ***Jag vill tacka mig själv och ingen annan för allting jag har idag***” Tyvärr är saker och ting inte alltid så lätt, kanske får jag utöka listan med några namn.

Jag vill börja med att tacka nationalstaten Sverige för den kostnadsfria högre utbildningen som vi än så länge har i Sverige. Ett speciellt tack vill jag rikta till Lunds universitet. Tänk att så många människor kan ha så roligt och ändå plugga? Juridicum däremot finns en viss kluven känsla inför. Med hög aktning lyfter jag min hatt för dess utbildning och alla de som undervisat mig på juris kandidat-utbildningen. Ingen nämnd och ingen glömd. Å andra sidan i mina djupaste våndor har jag distanserat mig mot fakultetens portar i tappra försöka att värja mig mot att få denna uppsats inlämnad, men så en dag hände det och jag vill därmed återgå till de första raderna ” ***jag vill tacka mig...***”

Jag vill rikta ett varmt tack till Christian Dahlman som har hjälpt mig att få denna uppsats på rätt köl. Min tacksamhet är dig evig, även för den sak att du på ett mycket praktiskt vis lärde mig vad ordet redundant betyder.

Vad är inte Lund utan dess studenter, möjligtvis samma sak som Uppsala utan dess domkyrka? I Lund har man funnit många vänner för livet. Era tappra insatser för att förhindra att den siste överläggaren skulle lämna hagen har varit många men det goda segrade över mörkret. Mycket glädje har flödat och vi har avancerat från Bellmans restaurang till Grand hotell, och tacka fan för det.

Nu vidare med några personliga hälsningar, och givetvis på rim:
Mor och Far, Nu är den klar,
Vad skall ni tjata om nu? Barn?

Till Liisa min ängel som har hjälpt mig, tjatat på mig, korrekturläst, och stöttat på alla vis. TACK, TACK och åter TACK.

Jag vill också passa på att tacka för några andra saker när jag ändå håller på: Tack Ulf Lundell för underbara texter samt munspelet jag fick förra sommaren. Roland Nilsson för att han tränar GAIS samt Frankrike för cognacen.

Avslutningsvis en levnadsdevis av professor Dennis Töllborg ” *man skall bryta mot lagen en gång om dagen, det är bra för moralen*” Min uppmaning blir glöm det inte, glöm det aldrig.

Eder juris kandidat

Fredrik Sund

Lund den 15. VII. 2007.

1 Inledning

I den starkt sekulariserade värld som vi lever i idag och där valmöjligheterna är oändliga vare sig det gäller choklad, tandkräm, livsåskådningar eller moraliska teorier så tror jag att människan ibland saknar en enkel ”princip” att leva efter. Många religioner, nya som uråldriga, kräver oftast en total inordning för att kunna ge oss vägledning. Denna totala hängivelse, är med tanke på det liv många av oss lever, svår eller ibland till och med en omöjlighet. Däremot tror jag inte att människan tycker om att famla i det mörka utan någon form av vägledning i svåra situationer, eller ett högre mål att sträva efter.

I dagens samhälle finns det en mängd olika moraliska ställningstaganden som individen måste göra. Företeelserna blir nya och många och de referenser som finns i religioner och filosofiska teorier är inte alltid ”up to date” utan bygger på äldre grundprinciper. Människor känner ändå ett ytterst starkt behov av att ha något att förhålla sig till. Många av fenomenen är också starkt moraliskt laddade så som frågor om abort, droger och synen på sexualitet och kärlek.

I denna uppsats skall jag undersöka R. M. Hares teori om abort och den gyllene regeln. Hare har plockat ut en enkel grundprincip som många människor skulle kunna ställa sig bakom och han använder den för att titta på en fråga som är ytterst moraliskt laddad. Hares avsikt är att se om han kan ge några svar eller vägledning i detta svåra moraliska ställningstagande.

1.1 Syfte

Jag inleder denna uppsats med att gå igenom R. M. Hares artikel om abort och den gyllene regeln. Om denna artikel har det rasat en omfattande debatt. Syftet med denna uppsats är att gå igenom ett antal olika artiklar samt Christian Munthes kommentar i sin doktorsavhandling, i vilka det framkommit synpunkter på Hares teori. Syftet är alltså även att undersöka om den teori Hare lanserar i sin artikel, håller för kritik.

Den aktuella abortlagstiftningen i Sverige är ungefär samtida med när Hare skrev artikeln om abort och den gyllene regeln. Jag kommer därför även att använda ett kapitel av detta examensarbete för att belysa den svenska abortlagstiftningen. Detta i syfte att undersöka hur den svenska abortlagstiftningen skulle kunnat se ut om lagstiftaren beaktat Hares teori om den gyllene regeln. Jag ställer mig frågan om de teorier som framkommit genom Hares artikel på något sätt skulle kunnat förändra de svenska abortlagen.

1.2 Frågeställning

- ❖ Hur ser R. M. Hares teori om den gyllene regeln ut?
- ❖ Vilken kritik har riktats mot Hares teori och är denna kritik befogad?
- ❖ Skulle Hares teori kunna förändra den svenska abortlagstiftningen?

1.3 Metod och material

Då detta i grunden inte är ett traditionellt juridiskt arbete. Min metod påminner dock om den juridiska metoden då den kommer att bestå av att beskriva, förklara samt att analysera de fakta som jag insamlat. Min utgångspunkt är dock inte lagtexten eller en juridisk princip utan en moralisk teori. Utgångspunkten är således Hares artikel och de andra texter som kommenterar Hares artikel. Detta innebär att mitt material är begränsat till dessa artiklar. Jag har dock även i viss mån använt mig av moralfilosofisk facklitteratur.

I den del som rör den svenska lagstiftningen har jag i första hand använt mig av abortlagens förarbeten samt lagtextkommentarer.

För att besvara den sista av mina frågeställningar har jag valt att försöka formulera en "egen lagtext" utifrån det som framkommit i uppsatsen.

1.4 Avgränsningar och disposition

Jag kommer i denna uppsats att utgå från R. M Hares artikel: *Abort och den gyllene regeln*. Jag har vidare valt att gå igenom samtliga större artiklar som kommenterar Hares moralteori. Det finns dock fler kommentarer och inlägg som handlar om Hares artikel, men det finns inte här utrymme att ta upp samtliga dessa.

För att ge läsaren en bättre förståelse för hur Hares teori passar in i resterande moralfilosofiska teorier kommer jag att i kapitel tre gå igenom moralteoriens grunder och hur området är uppdelat. Eftersom den teori som Hare lanserar är av utilitaristisk karaktär och därmed hör hemma i den normativa etiken kommer dessa områden att beröras lite djupare.

Jag kommer avslutningsvis att applicera Hares moralteori på den svenska abortlagstiftningen för att på så sätt visa möjligheten att använda en moralteori i praktiken.

Jag inleder examensarbetet med ett bakgrundskapitel där jag ger läsaren en kortare historisk överblick över området. I kapitel sju kommer jag sedan att

presentera ett eget förslag på abortlagstiftning utifrån de resonemang som tidigare förts i uppsatsen.

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att granska abortlagstiftningen så som den ser ut idag och så som den har sett ut historiskt. Kapitlet kommer att börja med en kort genomgång av aborter genom historien.

2.1 Abort, en historisk genomgång

Abort som vi idag kallar det har funnits under mycket lång del av världshistorien och har påverkats mycket av den aktuella tidsepokens syn och normer.

Under antiken och romartiden kallades abort för fosterfördrivning, barnamord eller utsättande av barn. Dessa former var godtagbara att använda sig av för att begränsa populationen. Föräldrar i det antika Grekland och i Rom hade en laglig rätt till abort under förutsättning att kvinnan inte skadades samt om det fanns samtycke. Det fanns också en möjlighet till att döda nyfödda barn under förutsättning att föräldrarna samtyckte. Något egentligt argument behövdes oftast inte utan det var föräldrarnas önskan som styrde.²

Restriktionerna från staten var dock i Romarriket att man skulle uppfostra all manlig avkomma samt varje förstfödd flicka. Vidare fick man inte döda något barn innan det var tre år med undantag för de som var missfoster eller ofärdiga.³

Det var sällan en läkare som genomförde aborten då läkarna under denna tid, när de började praktisera medicin, fick svära den s.k. Hippokratiska eden och därigenom lovade de att bland annat inte utföra aborter. Man överlät istället detta arbete åt barnamödrarna.⁴

Genom kristendomens utbredning förändrades synen på abort och fostret började ges ett rättsskydd med tyngdpunkt på att livet är okränkbart. Under medeltiden fram till en bit in på 1800-talet var bestraffningen för barnamord/abort lika med döden. Under 1800-talet skedde en allmän straffmildring och således även för dessa brott.⁵

² Carrick, s.101.

³ SOU 1989:51, s.57.

⁴ Carrick, s.109.

⁵ SOU 1989:51, s. 57.

2.2 Abortlagstiftning i Sverige

Den första abortlagstiftningen tillkom i Sverige 1938. Själva arbetet med lagstiftningen började dock tidigare. Efter 1800-talets allmänna straffmildring skedde nästa förändring 1921 då straffsatserna ändrades igen. Denna ändring uppkom med anledning av debatten rörande intressekonflikten mellan kvinnan och fostret och av att mer hänsyn skulle tas till kvinnans rättigheter. Huvudprinciperna i 1938 års lag var att ge det ofödda barnet ett rättsskydd som grundade sig på livet som okränkbar enhet. Från denna huvudregel fanns tre undantag (indikationer) då abort kunde tillåtas. Dessa var *den medicinska*, *den humanitära*, samt *den eugeniska indikationen*. Senare tillkom också *den social – medicinska* samt *fosterskadeindikationen*.

Den medicinska indikationen innebar att undantag kunde göras med hänsyn till kroppsfel eller sjukdom hos kvinnan som kunde innebära fara för liv och hälsa eller för att undanröja en sådan fara.

Under *den humanitära indikationen* föll de fall då kvinnan vid avelstillfället blivit utsatt för kränkning av sin handlingsfrihet så som våldtäkt eller om könsumgänget varit av sådan art som inte är lämpligt, det vill säga könsumgänge med släktingar i rätt uppåt- och nedåtstigande led, svågerlag eller syskon. Humanitär indikation omfattade även då kvinnan var sinnesjuk, sinneslö eller om hon var under 15 år.

Den tredje indikationen som tillämpades genom 1938 års lagstiftning var den så kallade *eugeniska indikationen*. Under denna benämning föll de fall när det fanns en misstanke om att barnet skulle vara behäftat med fel, eller att barnet skulle ha arvsanlag för att bli sinnesjuk, sinneslö eller få framtida sjukdomar.

Det fanns ingen tidsgräns vid abort på grund av medicinsk indikation däremot fanns det för humanitär och eugenisk indikation. Vid dessa fall fick abort inte göras efter den 20:e veckan av graviditeten.

Då 1938 års lag inte fick den tilltänkta effekten på de illegala aborterna infördes ytterligare en indikation genom lagändringen 1946. Den fjärde indikationen är den så kallade *social – medicinska indikationen*. I denna beaktas det hur kvinnan skulle påverkas vid en förlossning och om hennes själsliga och fysiska krafter skulle på ett allvarligt sätt nedsättas.

Den femte och sista indikationen tillkom efter ytterligare en lagändring 1963 och kallas för *fosterskadeindikationen*. Det som denna indikation tar sikte på gäller vad som händer under själva fostertiden och om fostret då ådragit sig sjukdom eller skada som kan leda till svårartad sjukdom eller svårt lyte eller men.⁶

⁶ SOU 1989:51, s. 57-58.

Den nuvarande abortlagstiftningen trädde ikraft 1975. Tyngdpunkten i denna lagstiftning ligger på kvinnans fria val fram till och med graviditetsvecka 12, för att sedan begränsas upp till 18:e veckan. I vissa extrema fall kan socialstyrelsen godkänna en abort ända upp till vecka 22.⁷

Reglerna rörande abort i svensk lagstiftning hittar vi i Abortlagen (1974:595). De centrala paragraferna i lagen är:

1 § Begär en kvinna att hennes havandeskap skall avbrytas, får abort utföras om åtgärden vidtas före utgången av artonde havandeskapsveckan och den inte på grund av sjukdom hos kvinnan kan antas medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa SFS 1995:660.

3 § Efter utgången av adertonde havandeskapsveckan får abort utföras endast om socialstyrelsen lämnar kvinnan tillstånd till åtgärden. Sådant tillstånd får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger för aborten. Tillstånd enligt första stycket får ej lämnas, om det finns anledning antaga att fostret är livsdugligt.

Med synnerliga skäl menas här att det skall ligga psykiska eller sociala problem bakom önskan till abort. Vidare kan abort även beviljas om det finns en risk eller konstaterad skada på fostret, dock ges aldrig tillstånd om fostret uppnått åldern av 22 veckor.⁸

6 § 1 st Kan det antas att havandeskapet på grund av sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan medför allvarlig fara för hennes liv eller hälsa, får Socialstyrelsen lämna tillstånd till avbrytande av havandeskap efter utgången av artonde havandeskapsveckan och oavsett hur långt havandeskapet framskridit.

En intressant förändring av lagstiftningen som gjordes 1996, och som förstärker fostrets ställning och som i mesta möjliga mån skall rädda liv är att ordet abort bytts ut mot uttrycket *avbrytandet av havandeskapet*, i 6 § Abortlagen. Detta understryks också i lagtextskommentaren.⁹

Den etiska problematiken vid abort behandlas i propositionen 1994/95:142 *Fosterdiagnostik och abort*. Här fastslår man att en av de grundläggande principerna är självbestämmandeprincipen. Detta innebär att individen skall få bestämma själv i mesta möjliga mån så länge det inte går ut över andras självbestämmande, välfärd eller intressen. Principen innehåller också en plikt att inte skada andra människor eller orsaka dem lidande.¹⁰

Propositionen fastslår också att modern och fostret skall ses som två individer. Båda individerna är skyddsvärda men ibland kan den enes

⁷ Proposition 1994/95: 142, s. 43-44.

⁸ Karnov Plus, kommentar till 3§ abortlag (1974:595).

⁹ Proposition 1994/95: 142, s. 41, se även Karnov Plus, kommentar till 6§ abortlag (1974:595).

¹⁰ Proposition 1994/95: 142, s. 12.

intressen överväga det andres. Fostrets skydd skall dock bli starkare ju längre fosterutvecklingen framskrider.¹¹

Utredningen anser att fostret i princip har en grundläggande rätt till att utvecklas och till att födas. Enda undantaget är egentligen om det föreligger en risk att fostret dör vid förlossningen eller strax därefter.¹²

Utredningen gör också skillnad på generella aborter och selektiva aborter. En generell abort är en sådan abort då kvinnan rent generellt inte vill ha barn. Den selektiva aborten föreligger om barnet har ett handikapp eller speciella egenskaper. Utredningen anser att i båda fallen är det grundetiska problemet självständighetsprincipen kontra livets okränkbarhet. Gällande den selektiva aborten anser dock utredningen att det tillkommer en aspekt rörande människors likvärde samt den humanistiska människosynen.¹³

¹¹ Proposition 1994/95: 142, s. 14.

¹² Proposition 1994/95: 142, s. 14.

¹³ Proposition 1994/95: 142, s. 32.

3 Utilitarism

Moralfilosofin kan delas upp i två olika delar nämligen normativ etik och metaetik. Det som utmärker den normativa etiken är att den behandlar och svarar på frågeställningar som ”vad är moralist rätt?”, ”vad är fel?”, ”vad är det rätta att göra?” och ”hur bör man göra i en specifik situation?”. Detta innebär att normativa teorier vägleder och ger oss svar på frågor om hur och varför vi skall handla på ett visst sätt. Ett exempel på en sådan teori är utilitarismen.

En viktig grundtanke när det gäller utilitarism är att maximera den totala nyttan i samhället eller för de personer som berörs, och brukar därför kallas en nyttofilosofi. Utilitarism har många olika inriktningar som i mångt och mycket skiljer sig åt. De största skillnaderna gäller vad det är som skall nyttomaximeras. En del anser att utilitarismen i första hand skall maximera lyckan i samhället medans andra menar att det gäller att tillfredsställa en individs olika preferenser. En del anser att maximeringen skall ske genom olika regler medan andra anser att maximeringen, hur vi nu än väljer den, skall uppnås.¹⁴

Teorin har sitt ursprung i 1700-talets England och en av grundarna var Jeremy Bentham och hans lärjunge John Stuart Mill. För dem var utilitarismen mycket mer än en filosofisk inriktning. De ville se en stor förändring av samhället av invanda traditioner och av lagar och regler. Mill gjorde tillsammans med sin livskamrat stora insatser när det gällde kvinnorörelsen och Bentham engagerade sig mycket i djurrättsfrågan och människans förhållande till djur och deras lidande.¹⁵

Det finns några grundläggande viktiga begrepp som flitigt används i de utilitaristiska teorierna. En handling kan vara rätt (riktig) eller orätt (felaktig). Förhållandet mellan dem är att om en handling inte är rätt är den orätt och om en handling inte är orätt så är den rätt. Att en handling är rätt ger oss enbart en möjlighet att utföra den eller att det är i sin ordning att utföra den. *Rätt* för utilitarister har en något vagare betydelse än när vi använder ordet i vardagligt tal.

Ett annat ord som ofta används är ordet *bör*. Detta innebär att det är vår moraliska plikt att utföra något och att det är obligatoriskt att utföra handlingen, det vill säga vi har inte rätt att låta bli att utföra den. I en valsituation kan flera alternativ vara riktiga för oss men det kan bara finnas ett alternativ som är obligatoriskt. En handling är rätt om det inte finns en annan handling som ger en bättre konsekvens. På samma sätt är en handling orätt om, och endast om, den inte är rätt. Konsekvenserna måste vara bättre

¹⁴ Nergelius, s. 74.

¹⁵ Tännsjö, s. 24-25.

än var och en av de andra alternativens konsekvenser för att det skall vara obligatoriskt att utföra en handling, och för att det skall vara rätt.¹⁶

Vad är det då som skall maximeras enligt de olika utilitaristiska inriktningarna? Enligt den klassiska skolan som Bentham med flera grundade så är det välbefinnande (lycka eller lust) som är föremål för maximering. Det handlar alltså om njutningsfulla upplevelser med frånvaro av smärtsamma upplevelser. Detta i sin tur skulle leda till en maximering av nyttan i samhället. Denna typ av utilitarism kallas för den hedonistiska.

Enligt den hedonistiska skolan går välbefinnandet att mäta. Under varje dag och under varje tidpunkt uppnår vi en viss bestämd nivå av välbefinnande som vi försöker eller skall försöka att maximera. Välbefinnandet är det som individen känner inifrån sig själv och hur denne uppfattar det. Vad som inkluderas är också individuellt. Det som för en person är mycket välbefinnande kan för en annan generera lite välbefinnande eller till och med olust. Utgångspunkten är dock individen. Nivån på tillfredställelse är inte heller konstant utan bestäms efter hur mycket smärta som det finns i den aktuella situationen.¹⁷

Bentham uttrycker det på följande vis i en av sina skrifter:

*It is the greatest happiness of the greatest number that is the measure of right and wrong.*¹⁸

Hur kan hedonisterna då förklara och legitimera ett tandläkarbesök eller en annan situation som genererar mycket smärta? De klassiska utilitaristerna ansåg att människan var rationell och kunde vidta åtgärder för att uppnå vissa mål, det vill säga maximera lyckan, på ett sätt som på längre sikt gav en större tillfredställning. Detta leder till att människan inte enbart strävar efter att maximera lyckan för stunden utan också i ett längre perspektiv.¹⁹

Mill hade dock en lite annan syn på lycka än Bentham. Mill ansåg att man kunde skilja på högre och lägre former av njutning. Ett klassiskt citat av Mill är: *det är bättre att vara en otillfredsställd Sokrates än en tillfredsställd dåre.*²⁰

Definitionen av det goda var för utilitaristerna följande: om alla individer önskar eller strävar efter lycka, måste detta vara det högsta goda (summum bonum).²¹

Även Bentham talar om en lyckokalkyl. I denna kalkyl skall alla personer och alla handlingar sättas för att man skall kunna se hur mycket lycka som

¹⁶ Tännsjö, s. 25 -26.

¹⁷ Tännsjö, s. 26 – 29.

¹⁸ Bentham, s. 3.

¹⁹ Nergelius, s. 76.

²⁰ Tännsjö, s. 29.

²¹ Nergelius, s. 77.

genereras. Därefter skall man jämföra detta mot varje enskild handling för att slutligen utföra den handling som omfattar den största summan av lycka.

En viktig fråga är *vilka* som omfattats och *vilka* som skall ges hänsyn i en utilitaristisk bedömning. För de klassiska utilitaristerna var teorin universell således skulle allt och alla inkluderas och alla hade lika stort inflyttande. De lutade sig i denna del på *the principle of formal justice* som säger *att lika fall skall behandlas lika*. För de klassiska utilitaristerna var detta en viktig princip då de ansåg att lyckan inte blev mer eller mindre värd utifrån vem som upplevde den.²²

En annan inriktning av utilitarismen kallas för regelutilitarism. Anhängarna av denna inriktning anser att man skall ställa upp ett antal regler som generellt sett är lyckomaximerande. Individerna skall sedan följa dessa regler och på så sätt maximera lyckan. Det kan vara så att efterföljande av en regel inte leder till lycka eller maximering av lycka, men regeln skall ändå efterlevas.²³

Preferensutilitarism har som mål att maximera önskeuppfyllelsen istället för välbefinnandet. Dessa önskningar är sådant som människan önskar för sig själv.

Perfektionismen är en gren av utilitarismen som handlar om att leva ett bra liv så att vi uppnår vissa saker som kunskap, självförverkligande, självständighet med mera. Denna lista delas in i en fysisk och en intellektuell del. Det är tingen på denna lista som kvalificerar om en människa har levt ett gott liv eller inte.²⁴

En annan inriktning av utilitarism är handlingsutilitarism, som innebär att man i största möjliga mån skall handla så att konsekvenserna blir så goda som möjligt.²⁵

Vad är den vanligaste kritiken mot utilitarismen? Många kritiker anser att en svaghet hos teorin är att det enda värdet som skall maximeras i vårt handlande är lyckan och att det inte finns några andra mål än endast detta. En annan kritik som riktats mot utilitarismen är att om man ser på resultatet av en handling i ett samhällsperspektiv så kan ett visst handlande strida mot en individs intuitioner men i ett större perspektiv generera lycka.

Kritikerna tycker också att utilitarismen godkänner de flesta handlingar så länge man kan legitimera dem med att visa på en lyckoeffekt. För många utilitarister är detta sant. Det går att legitimera mord på en person om resultatet av detta mord är att man räddar livet på två, tre eller flera personer. Denna tankegång gör dock inte att utilitarister vill avskaffa lagstiftningen om mord. För om människor skulle springa runt och mörda

²² Nergelius, s. 80 -82.

²³ Nergelius, s. 81-82.

²⁴ Tännsjö, s. 29-31.

²⁵ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Utilitarism>

varandra skulle detta leda till ett ytterst otryggt samhälle vilket i sin tur skulle medföra negativa konsekvenser i samhället i stort, och därmed skulle den totala effekten bli negativ.²⁶

En annan kritik mot utilitarismen är att det krävs mycket information för att man skall kunna fatta det riktiga beslutet. Det kriterium på riktigt handlande som utilitarismen uppställer kallas för *riktighetskriteriet*. Utilitaristernas svar på denna kritik är att det finns en skillnad mellan riktighetskriteriet och beslutsmetoden. Utilitarismen ger oss en beslutsmetod vilket innebär att om vi utifrån vårt beslutsunderlag fattar ett så bra beslut som möjligt så har vi gjort vårt bästa, och vi har anledning att tro att beslutsmetoden kommer att leda till ett positivt resultat i alla fall i det långa loppet. Det man gör rent praktiskt är att man laborerar med sannolikheten för vilket av de olika möjliga valen som kan ge den förväntade största nyttan.

Duger det då för utilitarister att enbart följa en modell som handlar om att maximera den förväntade nyttan? Enligt utilitaristen så torde dock resultatet bli bättre om man eftersträvar att maximera den förväntade nyttan än om man skulle använda någon annan beslutsmetod, som t.ex. sten, sax och påse.²⁷

Slutligen skall jag nämna invändningen om att utilitarismen är en kall teori då den anses vara ett hot mot nära och kära. Detta eftersom man var dag t.ex. skulle kalkylera med maximerad nytta över sina egna barn. Det svar en del utilitarister ger på detta är att vi i vardagliga situationer skall kunna lägga ifrån oss våra åsikter och handla spontant och rutinmässigt, dvs. utan att ständigt kalkylera med sannolikheter. Dock skall man vid stora förändringar kunna göra en värdering och ta ett beslut.²⁸

²⁶ Nergelius, s. 83-84 samt Tännsjö, s. 40-42.

²⁷ Tännsjö, s. 31-34.

²⁸ Tännsjö, s. 36-37.

4 Den gyllene regeln

Om man tittar i bibelns såväl gamla som nya testamente hittar man en lång rad av etiska och moraliska regler och handlingsdirektiv. Den etiska formulering som dock har störst tyngdpunkt och som i nästan alla sammanhang framhålls är den så kallade gyllene regeln (The Golden rule). Regeln hittar man i Matteus 7 kapitel vers 12 och den lyder på följande vis:

Allt vad ni vill att människan skall göra för er, det skall ni också göra för dem.

Regeln i sig är formell, den specificerar inte vilken typ av handlingar det gäller utan utgår ifrån hur man själv vill bli bemött och att man bemöter andra på det sättet. Man brukar säga att den gyllene regeln uttrycker en allmänmänsklig syn på vad moralsikt handlande innebär och att man i modern tid skulle kunna se stora likheter mellan den och med en del av de utilitaristiska teorierna.²⁹

Är gyllene regeln i Matteus 7:12 den enda av sitt slag? Absolut inte, i många av de andra stora religionerna och trosåskådningarna hittar man liknande rättsregler. I islam uttrycks det på följande vis:

Ingen är rättrogen förrän han älskar sin broder som sig själv.

Inom sikhismen säger man:

*Döm andra så som du dömer dig själv.*³⁰

Hinduismen har i en av sina stora böcker Mahabharata 5:17 uttryckt det på följande sätt:

Detta är summan av plikterna: Gör inte mot andra något som skulle vålla dig smärta, om det gjordes mot dig.

I den buddistiska skriften Undanavarga 5:18 hittar man följande ord:

Plåga inte andra med det som pinar dig själv.

I Judendomens Talmud har man uttryckt det på följande sätt:

*Det som är skadlig för dig själv, gör det inte mot din medmänniska.*³¹

²⁹ Collste, s. 75.

³⁰ http://sv.wikipedia.org/wiki/Den_gyllene_regeln

³¹ http://sv.wikipedia.org/wiki/Den_gyllene_regeln

5 R. M. Hares artikel: *Abort och den gyllene regeln*

Denna artikel publicerade R M Hare våren 1975 i *Philosophy and Public Affairs*. Artikeln i sig satte igång en lavinartad debatt och jag skall i detta avsnitt plocka fram de viktigaste delarna av denna artikel.

Upprinnelsen till artikeln är att Hare vill sätta frågetecken vid två olika sätt att se på abortfrågan. För det första ställer han sig frågan om moderns och fostrets rättigheter och var de står i förhållande till varandra. Hare konstaterar att rättigheter kan verka och tillgodoses samtidigt, olika personer kan hävda sina rättigheter men rättigheterna behöver inte ta ut varandra utan de kan verka på samma gång.³²

Den andra ståndpunkten som Hare ställer sig frågande till är huruvida fostret skall ses som en person eller inte. Detta anses av många vara nyckeln till hela abortproblematiken. Hare anser dock att genom att man benämner fostret som en person eller en icke – person låser man sig i den vedertagna moraliska principen att det är moralsikt fel med mord. Genom att benämna fostret som en individ eller icke-individ anser Hare att man lägger bördan på den medicinska personalen att ge svar på de metaetiska frågorna, och på så sätt indirekt svara på den egentliga frågan dvs. finns det moraliska skäl för att göra eller inte göra abort.³³

Utgångspunkten för Hare i denna artikel är att han varken är en passionerad abortförespråkare eller abortmotståndare. Det han är passionerad över är att komma till botten med den moraliska frågeställningen. Hare anser att genom att presentera teorin om den gyllene regeln och applicera den på abortfrågan kan man i alla fall vid en första anblick se en ganska enkel lösning på problemet.³⁴

Hare motiverar sitt val av den gyllene regeln som utgångspunkt med att detta i sig är en regel som många människor kan komma överens om. Hare gör dock en förändring av lydelsen av den gyllene regeln. Han ändrar den till att vara:

*Vi bör göra mot andra det som vi är glada att de gjorde mot oss.*³⁵

För Hare är denna utökning logisk. Han anser inte att innebörden av den gyllene regeln förändras eller att innebörden av uppmaningen i regeln på något sätt ändras. Hares ändrade lydelse innebär dock två förändringar. För det första gör han ett tempusbyte då han ändrar innebörden från en önskan

³² Hare (1987), s. 73 -74.

³³ Hare (1987), s.74-76.

³⁴ Hare (1975), s. 206-207.

³⁵ Hare (1975), s. 208.

om vad någon skall göra i framtiden mot oss, till att istället bli en förhoppning om vad någon gjort i det förflutna. Den andra förändringen som Hare gör är att ändrar fokus från det hypotetiska fallet till det aktuella. Han ändrar tyngdpunkten från en hypotetisk önskan om att göra som vi önskar att andra skulle göra mot oss, till att lägga fokus på att göra mot andra som vi är *glada* för att de gjorde mot oss.³⁶

Användningen av denna modifierade gyllene regel på abortproblematiken blir med Hares resonemang att då vi är glada över att ingen avbröt den graviditet som ledde fram till att vi föddes, så bör vi avstå från att avbryta en graviditet för ett foster som skulle, om det fick komma till världen, leva ett liv som liknar vårt eget. Detta handlingssätt blir till en plikt under förutsättning att det barn som föds kommer att leva ett liv som vårt. Det sistnämnda kallas av Hare för *ceteris paribus*, och syftar alltså till att det måste vara fråga om *i för övrigt identiska fall*. Identiska fall föreligger då likheterna i relevanta avseenden är förhanden. Fallen behöver alltså inte vara kvalitativt identiska då inget fall enligt Hare kan vara kvalitativt identiskt.³⁷

Det universella i moraliska utsagor, så som den gyllene regeln, gör det logiskt att vi måste fatta samma beslut i liknande fall, eller i fall som har stora likheter. Detta gör att vi kan inkludera alla som är, kommer eller torde bli glada över att de blev födda. Det möjliggör också att man kan inkludera dem som inte är glada att de blivit födda. Hare uttrycker det så här:

*De som inte är glada att ha blivit födda kommer ändå att ha skäl att inte begå abort på dem som skulle bli glada att de blivit födda; för till och med de förra önskar, om de skulle ha blivit glada att de hade blivit födda, att ingen skulle ha aborterat dem.*³⁸

Hare anser till och med att regeln kan generaliseras så pass mycket att den kan gälla vilket foster som helst, som om det inte blir aborterat, blir till en person som är glad att den lever.

I grund och botten anser Hare att den gyllene regeln i mångt och mycket kan ses som en potentialitetsprincip, dvs. att det finns en inneboende potential hos ett foster att växa upp till ett liv som liknar dess förfäders och därmed finns en inneboende rätt till att få denna möjlighet.³⁹

Hare går vidare och ser på om den gyllene regeln (potentialprincipen) helt och fast utesluter möjligheten till abort. Han anser att det fel som oftast görs i denna analys är att man utesluter den icke existerande personers potential. Det vill säga det andra barn som modern vill ha om detta havandeskap avbryts men som hon kanske kommer avstå ifrån om graviditeten fortsätter. Det kan också röra sig om att hon inte kan få fler barn på grund av denna

³⁶ Hare (1975), s. 208.

³⁷ Hare (1987), s. 78.

³⁸ Hare (1987), s. 78.

³⁹ Hare (1987), s.78 – 80.

graviditet eller att hon kommer att avstå av familjebegränsningsskäl eller för att hon avlider i barnsäng. I dessa fall föreligger ett val mellan att få det barn som kvinnan är gravid med just nu eller att avstå, för att föda det barn hon kommer att ha en graviditet med senare.

Hare kommenterar också det som professor Tooley tidigare skrivit om exemplet med den vidunderliga kattungen och mirakelmedicinen. Tooley använder detta exempel för att argumentera mot potentialitetsprincipen samt att genom dess begränsning legitimera en abort. Exemplet innebär tanken att det skulle kunna finnas en mirakelmedicin som om man ger den till ett kattfoster skulle göra att kattfostret utvecklade en mänsklig hjärna. Även om denna förändring sker anser Tooley att det inte skapar några förpliktelser gentemot katten. Detta gäller både att inte fortsätta ge katten medicin för att behålla den mänskliga hjärnan, eller att "rädda" den från en abort om det skulle bli aktuellt. Tooley kommer fram till denna slutsats då han tycker att det brister i potentialiteten. Han menar att omständigheten att kattfostret utvecklat en mänsklig hjärna inte är tillräcklig för att kvalificera fostret som en potentiell individ eller organism som inte skall aborteras. Han uttrycker det på följande vis:⁴⁰

... definierad sålunda: om vuxna mänskliga varelser har vissa egenskaper, vilka ger varje annan organism med samma egenskaper en väsentlig rätt att leva, så är åtminstone en av dessa egenskaper sådan att varje organism som potentiellt kan få egenskapen har en väsentlig rätt att leva redan nu, helt enkelt i kraft av denna potentialitet – där det att en organism potentiellt har en egenskap betyder att den får egenskapen under sitt normala utvecklingsförlopp⁴¹

Hare anser att man kan förklara potentialitetsprincipen genom att byta ut ordet rättighet mot adjektivet orätt. I så fall innebär potentialitetsprincipen att det är orätt att döda en vuxen människa därför att den innehar vissa egenskaper. På samma sätt är det orätt att döda en organism, till exempel ett foster, som genom normal utveckling kommer få dessa egenskaper. För Hare finns det en ganska enkel invändning mot Tooleys exempel. Att ge en mirakelmedicin till ett kattfoster så att den utvecklar mänskliga egenskaper, kan inte ses som en normal utveckling hos ett kattfoster. Hare vill dock inte avskriva Tooleys exempel helt utan vill istället byta ut orden *om det utvecklas normalt* mot *om vi inte dödar det*. Hare tror inte att denna förändring i sak ändrar innebörden av exemplet. Vidare vill Hare låta mirakelmedicinen ha sådan verkan att även kattens fysiska egenskaper ändras och blir mer mänskliga.⁴²

Hare utgår från antagandet att man själv upptäcker att man är ett mirakelmedicinerat kattfoster. Denna upptäckt i sig skulle inte påverka giltigheten av min önskan att inte bli aborterad. Hare anser därför att man inte skall abortera ett kattfoster som fått mirakelmedicin och som skulle

⁴⁰ Hare (1987), s. 78.

⁴¹ Tooley s. 55-56.

⁴² Hare (1987), s. 78-79.

förvandlas till en individ, då detta faller under den gyllene regeln. Hare anser att Tooley genom sitt exempel inte har visat potentialitetsprincipens brister.⁴³

Finns det under några förutsättningar en möjlighet till abort genom att använda den gyllene regeln? Enligt Hare tar abortmotstånd i vanliga fall sikte på det orätta i att förhindra ett barns födsel men väldigt sällan påpekas olägenheterna med att förhindra ett senare barns möjlighet till att födas eller rättare sagt att inte födas. Distinktionen här emellan är att det foster som finns ses som ett "levande väsen" medan det tilltänkta fostret enbart representeras av ett obefruktat ägg och sädesceller som finns eller inte finns.

Hare ser det på följande sätt; genom att följa plikten i den gyllene regeln, dvs. att jag är glad att jag har blivit född därför skall jag inte förhindra andra att födas, är jag inte enbart glad att jag inte blev aborterad utan jag är också glad över att föräldrarna hade samlag och att detta samlag var utan preventivmedel som förhindrade befruktningen. Med andra ord, i den utvidgade betydelsen av den gyllene regeln, ingår att inte göra abort samt att inte avstå från plikten att föröka sig. Problemet blir dock att man i denna situation har en plikt gentemot två potentiella barn, dessa plikter är motstridiga eftersom båda inte går att uppfylla.⁴⁴

Den gyllene regeln kan inte ge en direkt vägledning till hur detta problem kan lösas men genom att ytterligare utvidga dess lydelse kan den ge en indirekt vägledning till en lösning. Här lägger Hare till sin teori som han kallat *multilateral situationer*:

*Vi skall göra mot alla andra inblandade, sammantagna, det vi önskar att de skulle göra mot oss om vi var tvungna att sätta oss i varje inblandads ställe, i slumpmässig ordning.*⁴⁵

Man kan i denna analys lägga till förutsättningen att det första barnet blir missbildat eller sjukt eller att personens förväntade lycka blir mindre än det andra barnets som inte kommer få några problem alls. Om man som Hare ställer upp dessa scenarion mot varandra och ser på resultatet skall man välja det val som ger största möjliga lycka. Havandeskapet med det missbildade fostret hindrar havandeskapet med det barn som kommer ge större lycka och det missbildade fostret bör därför aborteras. Det behöver inte antas att det missbildade barnet kommer ha ett dåligt liv utan enbart att det kommer att vara mindre förväntat lyckligt än det andra barn som i så fall blir fött.⁴⁶

Å andra sidan anser Hare att om man lägger till sannolikheten i problematiken kan man få ett helt annat resultat. Låt oss säga att sannolikheten att det blir ett barn är 80 %, siffran är inte 100 % eftersom det

⁴³ Hare (1987), s. 79.

⁴⁴ Hare (1987), s. 81.

⁴⁵ Hare (1987), s. 82.

⁴⁶ Hare (1987), s. 82.

finns en risk för t.ex. missfall. Sannolikheten att det blir ett andra barn efter det första är något lägre. Denna siffra kan påverkas av många olika saker så som sjukdomar, skilsmässor, sterilitet, dödsfall mm. Lägg denna sannolikhet till i det ovan använda scenariot blir utfallet ett annat. I den första situationen där havandeskapet inte avbryts finns en 80 % möjlighet till ett genomsnittligt lyckligt liv och således ingen med det tilltänkta barn nummer två. Om havandeskapet avbryts finns ingen chans i första läget och en mycket lägre procentsats för barn nummer två. Kontentan av detta resonemang torde således leda till att abort inte skall väljas i denna situation.⁴⁷

Genom att välja denna väg kan man iscensätta tillämpningen av den gyllene regeln på alla möjliga olika situationer och på så sätt få fram olika resultat av den moraliska bedömningen. Kärnan ligger i sannolikheten för att få ett få ett lyckligt liv som rättfärdigar abort på andra foster, även då den grundläggande teorin egentligen presumerar en annan lösning. Med andra ord kan kvinnan eller några i omgivningen som har tillräckligt starka skäl kunna använda den gyllene regeln för att moraliskt motivera en abort.

Hare tar upp en del invändningar som skulle kunna riktas mot det som han framlagt om abort och den gyllene regeln. Hare börjar med att undersöka om hans åsikt skulle strida mot en allmän vedertagen uppfattning om abort. För det första konstaterar han att det idag är svårt att peka ut en vedertagen princip när det gäller abortfrågan. Hare menar att moraliskt tänkande kan delas upp i två nivåer. Den första (nivå – 1) består i ”tillämpandet av inlärd principer som måste vara tämligen allmänna och enkla för att de skall kunna läras in”.⁴⁸

Den andra nivån (nivå-2) ”består i kritiken, och möjligen revideringen, av dessa allmänna principer sedda i ljuset av deras konsekvenser i specifika fall, faktiska eller föreställda.”

Hare menar lite förenklat att moraliskt tänkande enligt nivå-1 är sådant som vi förvärvat genom vår uppväxt eller genom starka normer i samhället. Moralen enligt nivå-2 behandlar i sin tur de allmänna principer (dvs. nivå-1 principer) som ger de bästa resultaten om vi ges tid, kunskap samt blir befriade från självbedrägerier.⁴⁹

Hare anser att denna uppställning kan vara till hjälp vid bemötandet av två invändningar mot hans framlagda teori om abort och den gyllene regeln. Den första invändningen är att den rådande opinionen gör en klar moralisk distinktion mellan underlåten fortplantning och dödande av ett foster. Denna moraliska uppfattning härleds från den allmänna distinktionen mellan underlåtelser och handlingar. Hare anser dock att denna diskussion saknar moralisk relevans under förutsättning att man jämför lika fall och tillämpar den gyllene regeln. Hare anser att det dock för gemene man kan finnas viss

⁴⁷ Hare (1987), s. 82.

⁴⁸ Hare (1987), s. 82-83.

⁴⁹ Hare (1987), s. 83 – 84.

fog för uppfattningen att en aktiv handling är mer klandervärd än passivitet, då en nivå-1 argumentation kan uppfattas så. För en nivå-2 argumentation anser dock Hare att underlåtelser och handlingar enbart kan vara till för att särskilja olika handlingar, men begreppen i sig är inte moraliska och tillför således inte argumentationen något nytt.⁵⁰

Den andra invändningen där en nivåindelning kan klarlägga åsikterna är den så kallade "hala slänt" – invändningen eller mer beskrivande kilargumentationen. Hare menar att moraliska normer kan luckras upp i kanten och på så sätt bli svagare. Som exempel kan ges att samhället tillåter preventivmedel, varför skall det då inte också tillåta abort? Om vi tillåter abort varför skall vi då inte också tillåta spädbarnsavlivande? Och om vi tillåter spädbarnsavlivande varför skall vi då inte tillåta att vi mördar vuxna människor? Hare anser att under förutsättning att en person växer upp och får med sig mycket strikta moraliska principer hemifrån under nivå-1 skulle detta kunna ha viss relevans och personen ifråga skulle ömsom göra avkall på sin moraluppfattning. När det dock kommer till en nivå-2 bedömning och frågan kommer till vilken princip vi skall tillämpa på nivå-1 så går det att formulera en enkel, hållbar princip som står emot denna typ av kilresonemang. Detta kan också leda till att vi söker nya lösningar och nya gränsdragningar på problemet som kan ge ett minst lika bra resultat.⁵¹

En ståndpunkt som Hare tar upp är att hans teori skulle leda till ohämmat avlande av individer då man annars kunde bli anklagad för att inte göra mot potentiella personer så som andra har gjort mot oss. Dock anser Hare att det måste läggas in ett befolkningspolitiskt perspektiv. Utgångspunkten är att man tittar på hela världen som helhet, samhället och familjen. Vid en viss punkt skulle det innebära att om en ny individ lades till någon av dessa ovan nämnda enheter skulle dess tillkomst göra att bördan ökade så pass mycket för de redan existerande individerna att utfallet skulle bli negativt. Sagt med utilitaristiska termer sätter den totala nyttoprincipen begränsningar i folkmängden.⁵² Skulle man istället uttrycka det med hjälp av den gyllene regeln skulle det bli:

*Även om "de andra", som vi skall handla gentemot som vi önskar, eller som vi är glada att de har handlat gentemot oss, skall innefatta potentiella personer, så kan det goda vi gör gentemot dem inte alltid uppväga skada som vi åsamkar andra existerande eller potentiella personer.*⁵³

Hare menar att om vi i tur och ordning skulle få leva deras liv eller icke – liv skulle vi i så fall välja en befolkningspolitik som inte skulle skilja sig allt för mycket från den klassiska nyttoprincipen. Generellt sett tror Hare att denna politik skulle bli ytterst restriktiv.

⁵⁰ Hare (1987), s. 84.

⁵¹ Hare (1987), s. 85.

⁵² Hare (1987), s. 86.

⁵³ Hare (1987), s. 86.

Nästa punkt för kritik som Hare själv tar upp är den som skulle kunna komma ur ett logiskt resonemang. En logiker skulle troligen invända att potentiella personer inte existerar. Någon som inte existerar kan heller inte identifieras eller särskiljas från någon annan och kan således inte beläggas med några plikter eller rättigheter. Hare delar upp sin argumentation och pläderar sedan på följande vis:

*Det vore underligt om det funnes en handling vars blotta utförande omöjliggjorde att den skulle kunna vara orätt.*⁵⁴

Detta vill säga att om invändningen är korrekt skulle en tilltänkt abort på en potentiell person och förhindrandet av dess existens vara föremål för en orätt handling men samtidigt hade handlingens egen förkastlighet avlägsnats.

Vidare anser Hare att det inte finns något principiellt argument mot att fördöma hypotetiska handlingar. Han frågar sig varför det inte är riskfritt att yttra ett värdeomdöme om en utförd handling men inte en hypotetisk underlåtenhet? Ta till exempel ”Maria Borelius gjorde rätt i att avgå från sin ministerpost” men inte ” Maria Borelius skulle ha gjort orätt om hon inte avgått från sin ministerpost”.⁵⁵

Vidare anser Hare att man skall skilja på den potentiella människans existens och huruvida denne går att identifiera. Att identifiera någon är ett mångtydigt ord. Ett exempel på detta kan vara att jag kan identifiera vem som kommer vara GAIS näste anfallsspelare eftersom att jag vet vilken position på planen han kommer att ha, men då jag de facto inte vet vem han är kan jag inte beskriva honom eller berätta om hans egenskaper. Hare menar att det är på samma sätt med någons avkomma. Det barn som föds är någons avkomma. Om individen blev till igår på morgonen eller på kvällen spelar ingen roll i den beskrivningen. För Hare räcker denna definition av identifiering då han annars tycker att kraven blir orimliga om man skulle behöva gå in på mikrodata och precisera hårfärg, längd samt vilken idag levande individ som denna potentiella individ har störst gemenskap med. En logiker skulle påstå att fostret inte har en rättighet eftersom fostret inte går att identifiera, men detta argument håller alltså inte enligt Hares synsätt.⁵⁶

Hare frågar sig vidare om det finns ett problem med att personen blott existerar hypotetiskt. Denna hypotetiska person är dock enbart icke-existerande för närvarande. Då vi genom vårt handlande kan skada och handla fel mot kommande generationer, t.ex. genom miljöförstöring, bör även hypotetiska personer kunna ha rättigheter. Dessa handlingar som vi kan utföra kan göra att de hypotetiska personerna inte upplever den glädjenivå i livet som är tänkt, och det kan till och med gå så långt att deras tillkomst stoppas. Detta resonemang ger oss en möjlighet att känna tacksamhet mot våra förfäder och på samma sätt ges vi ett argument för att

⁵⁴ Hare (1987), s. 86 - 87.

⁵⁵ Hare (1987), s. 87 -88.

⁵⁶ Hare (1987), s. 88.

behandla jorden väl. Då vi är glada för att våra förfäder behandlade jorden så väl att vi kan födas, skall även vi handla så att våra barnbarn kan födas till ett glädjefyllt liv.⁵⁷

Applicerar man också utsagan ”*Det vore underligt om det funnes en handling vars blotta utförande omöjliggjorde att den skulle kunna vara orätt*”⁵⁸ på resonemanget med förfäder och barnbarn så skulle det innebära att om vi förbrukar massor av resurser och sprider miljögifter så att enbart hälften av vår avkomma klarar sig, så har vi handlat orätt mot nästa generation. Om vi å andra sidan handlar än mer fel och förintar möjligheten till en nästa generation så har vi inte handlat orätt.

Hare sammanfattar sin egen teori angående abort och den gyllene regeln på följande vis:

*Abort är prima facie och i allmänhet orätt i brist på tillräckliga skäl för motsatsen.*⁵⁹

Hare menar alltså att abort som huvudregel är fel. Men eftersom det orätta i en abort i huvudsak består i att förhindra en potentiell persons liv, och inte i att något orätt begås mot fostret som sådant, bör det inte vara svårt att finna skäl som rättfärdigar en abort. Speciellt inte i fall där avbrytandet av havandeskapet underlättar eller möjliggör att ett mer annat mer fördelaktigt liv inleds.⁶⁰

5.1 Christian Munthes kommentar till Hares artikel

Christian Munthe har i sin doktorsavhandling ägnat en liten del åt Hares artikel.

Munthe börjar med att konstatera att valet av utgångsprincip inte hör till det ordinära när Hare väljer att ta den bibliska gyllene regeln som utgångspunkt istället för en ”vanlig” utilitaristisk princip.⁶¹

Munthe sammanfattar Hares teori utifrån den gyllene regeln som att det är fel att abortera foster som om de fått leva skulle haft en inre önskan om att inte bli aborterade. Detta förutsätter att det inte fanns fara för kvinnans liv eller hälsa, eller annan persons liv eller hälsa. Undantaget kan också innehålla att abort kan vara möjligt om den ger plats åt födseln av en annan individ som har minst lika stark allmän önskan av att bli fött som det foster

⁵⁷ Hare (1987), 88 – 89.

⁵⁸ Hare (1987), s. 87.

⁵⁹ Hare (1987), s. 89.

⁶⁰ Hare (1987), s. 89.

⁶¹ Munthe, s. 199.

som därav berövas sin existens. Munthe anser att denna tolkning av den gyllene regeln ligger mycket nära den preferensutilitaristiska tankegången.

Munthe kommenterar att i den modifierade gyllene regeln som Hare lanserar, läggs stor vikt vid glädjen över att vissa handlingar blivit utfärdade. Originallydelsen av den gyllene regeln inriktar sig istället på våra önsknings. Munthe tycker dock att det är konstigt att Hare inte kommenterar och vidareutvecklar varför han gör denna förändring av den gyllene regeln.

Munthe förutsätter dock att ”glädje” här skall ses som att det gäller tillfredsställelse av önsknings. Munthe anser vidare att Hare är dålig på att precisera denna glädje och vad det är som är så viktigt med den. Enligt Munthe är en naturlig tolkning av utsagan att X är glad att han föddes, att X har en önskan att ha blivit född och att denna önskan är tillfredsställd, det vill säga: att X har blivit född.⁶² Munthe sätter sedan in utsagan i det propositionella attitydperspektivet, attityden till sanningsvärdet hos påståenden, och får då fram att utsagan skall tolkas som att X glädje över att ha blivit född skall ses som att X har en positiv attityd till att påståendet är sant.

Munthe frågar sig sedan om det är fel att förhindra existensen av ett liv hos en person som skulle blivit glad om hon fötts. Hur mycket eller ofta måste en sådan person i så fall vara glad över att hon fötts? Räcker ett fåtal tillfällen och att personen sedan lever ett liv i missär?⁶³

Munthe går sedan in på den av Hare slutgiltigt utökade versionen av den gyllene regeln:

*Vi skall göra mot alla andra inblandade, sammantagna, det vi önskar att de skulle göra mot oss om vi var tvungna att sätta oss i varje inblandads ställe, i slumpmässig ordning*⁶⁴

Komprimerat kan man säga att man skall utföra den handling som i högre grad önskas än någon annan handling. Munthe ställer sig dock frågan om två handlingar önskas till samma grad, vilken skall väljas då? Är detta valet likgiltigt eller spelar det en stor roll vad personen väljer? Så som Munthe tolkar Hare så måste det ha en stor betydelse då handlingarna har effekt på glädjen / tillfredställningen av andra önsknings. Således måste med andra ord en händelse vara en följd av att på bästa möjliga sätt tillfredställa samtliga önsknings hos en person och att de handlingar som man företar då skall ge ett högre resultat av önskeuppfyllelse än alternativen. Med detta resonemang anser Munthe att man också kan motivera tillkomsten av personer som inte önskar att existera, men att deras existens leder till att många andra önsknings tillfredställs. Dock skall handlingen leda till en

⁶² Munthe, s. 199-200.

⁶³ Munthe, s. 204.

⁶⁴ Hare (1987), s. 82.

minst lika hög grad av tillfredsställelse som alternativet. För Munthe är detta en klar preferensutilitaristisk princip.⁶⁵

Munthe tycker inte att Hares formulering av den gyllene regeln inkluderar alla de aspekter som Hare vill att den skall representera. Bland annat när det gäller dem som inte har en önskan om att bli födda, då Hares uttrycker det på följande vis:

*De som inte är glada att ha blivit födda kommer ändå att ha skäl att inte begå abort på dem som skulle bli glada att de blivit födda; för till och med de förra önskar, om de skulle ha blivit glada att de hade blivit födda, att ingen skulle ha aborterat dem.*⁶⁶

Munthe anser att Hare flyttar tyngdpunkten från att vi utför handlingar som är av liknande slag som de andra utfört, och som har gjort oss glada, till att istället lägga vikt vid att vi skulle blivit glada att andra utfört en sådan handling mot oss, om vi hade befunnit oss i deras situation. Med andra ord anser Munthe att den gyllene regeln skulle skriva som till att se ut på följande sätt:

*Vi bör handla mot andra så som vi skulle vilja att andra handlade mot oss om vi liknade dessa andra med avseende på vad som skulle göra dem glada.*⁶⁷

Munthe menar vidare att, denna formulering av den gyllene regeln som han tycker sig kunna utläsa från Hare, inkluderar att vi handlar fel om vi inte förökar oss under förutsättning att denna individ är glad att hon blivit till. Munthe ställer sig då frågan vems önskingar har jag misslyckats med att uppfylla om jag avstår från att föröka mig? Han anser att det således måste tolkas in att vi inte bara skall göra folk glada utan också att vi skall skapa glatt folk. Handlandet i sig skall inte enbart gälla existerande individer eller personer som kommer att existera. Utsagan skall också träffa möjliga individer som skulle kunna existera utifrån vad handlandet blir i det aktuella fallet.⁶⁸

Munthe vill dock ytterligare en gång förändra den gyllene regeln för att ge vägledning vid intressekonflikter:

*Vi bör, i varje situation, utföra den handling som är sådan att om vi, i slumpvis ordning, var tvungen att vara var och en av de som skulle påverkas av denna handling, eller någon av de alternativa handlingar vi kunde utföra i stället. Så skulle vi vilja att denna handling utfördes hellre än något av våra alternativ.*⁶⁹

⁶⁵ Munthe, s. 204 – 205.

⁶⁶ Hare (1987), s. 78.

⁶⁷ Munthe, s. 201.

⁶⁸ Munthe, s. 202.

⁶⁹ Munthe, s. 202.

Om valet är att bli torterad i tio minuter och på så sätt uppbringa en svag glädje hos torteraren och att inte torteras, blir det enligt Hares resonemang inte så svårt att vågen tippar över på den torterades sida. Om situationen istället är sådan att jag måste torteras i tio minuter för att slippa bli torterad i nittio år så måste den gyllene regeln kunna ta hänsyn till de olika alternativen och den bör då ge utslaget att det är bättre att bli torterad i tio minuter än i nittio år.

Munthe anser inte att Hare svarar på denna fråga i sin artikel men att han i andra skrifter gör det med den förklaringen att ”vara” i en annans ställe skall förstås på samma sätt som Hares tal om att fostret skall leva ”ett liv liknande vårt”. Detta innebär att man bokstavigt måste ”vara” den andre personen när handlingen utförs, i exemplet ovan när tortyren skall utföras. När man ”är” den andra personen kan man alltså inte välja utifrån sina egna premisser, t.ex. avseende hur mycket tortyr man tål eller i vilken omfattning det skall ske. Detta leder oss således till att det riktiga handlandet i sig får ses som det som bäst tillfredställer de sammantagna önskningarna. Utgångspunkten är alltså inte vad den enskilde uppfattar utan hur alla som blir påverkade av det ser på saken.⁷⁰

Munthe går sedan vidare med att kommentera Hares berättigande av abort. Tankegången komprimeras på följande vis. Om man bortser från effekten för andra personer är det fel att förhindra uppkomsten av ett liv där de skulle bli glada, det vill säga han en högre grad av tillfredställelse än frustration. Således om man vänder på det, och utesluter sidoeffekterna, så är det också rätt att hindra tillkomsten av en existens om det skulle medföra att dess liv totalt skulle domineras av elände och en icke önskan av att existera. I det verkliga livet måste man dock lägga till de övriga personerna och de sidoeffekter som kan uppstå. Speciellt viktig påverkan har den gravida kvinnan, föräldrarna samt de barn som de skulle eller inte skulle skaffat istället för det som blir aborterat. Munthe anser dock att Hare missar att lägga fram hur dess faktorer skall vägas ihop.⁷¹

När det sedan kommer till Hares argument om att göra en abort för att det barn som kan komma senare blir lyckligare, eller att det barnet inte har några skador eller är missbildat så anser Munthe att Hare missar en poäng i att själva aborten i sig kan vara frustrerande psykisk och fysiskt, och ha stor påverkan på kvinnan. Om skillnaden i ”glädje” att föda detta barn eller att göra abort och föda nästa barn istället inte är så stor skulle detta kunna påverka helhetsbedömningen. Till detta resonemang kan också argumentet om vilka risker det innebär att göra abort läggas.⁷²

Munthe anser vidare att det går att ifrågasätta den långt gångna rätten till abort som enligt Hare kan föreligga då det finns fara för kvinnans liv och hälsa. Ponera att livet på barnet går att rädda trots att kvinnan dör. Detta barn får ett långt liv med hög nivå av glädje. Kan då kvinnans liv som hade

⁷⁰ Munthe, s. 202 – 203.

⁷¹ Munthe, s. 206.

⁷² Munthe, s. 206 – 207.

innefattat en mycket kortare tidsrymd än barnet ensamt väga över till fördel för en abort eller inte? Munthe konstaterar dock att om barnet verkligen är sjukt eller handikappat och således kanske skulle få ett kort liv med låg nivå av "glädje" skulle det sällan kunna väga över till det barnets fördel. Munthe anser dock att om man utvidgar cirkeln och lägger till personer i närheten, det vill säga kvinnans man och andra barn och ser på de effekterna så kan dessa upphäva det faktum att kvinnan kanske inte har ett lika långt och lyckligt liv framför sig med de många negativa effekterna som hennes bortgång för dessa familjemedlemmar kan medföra.⁷³

Nästa fråga Munthe går in på är den teori som Hare tar upp angående befolkningspolitiken. Munthe anser att Hares teori i sig innebär en begränsning i befolkningsfrågan då han ställer kravet att potentiella individer skall uppnå en tillräcklig nivå av glädje. För att denna glädje skall uppkomma måste man titta på effekterna, negativa och positiva, hos redan existerande personer. I en familjsituation där familjen är fattig, bor trångt och har mycket små resurser uppkommer en situation då vi enligt den utilitaristiska tanken inte bör ha en förpliktelse att avla barn. Munthe kopplar här på det resonemang som Thomas Anderberg och Ingmar Persson för i sin kommentardel i boken *abortetik*.⁷⁴

*Dessutom kan de tillgångar ett par måste avdela för att deras avkomma ska leva ett liv värt att leva, i stället spenderas på att förbättra andra varelsers livsbetingelser - något som i en värld som är så drabbad av svält och misär som vår skulle kunna ge bättre avkastning i form av tillfredsställelse.*⁷⁵

Denna tanke kallar Munthe *överföringsargumentet*. Tanken grundar sig på att en given mängd resurser gör mer nytta om den omfördelas till någon som har det sämre ställt, än om den läggs på ett av oss nytt framavlat barn. Detta med anledning av att "den fattiges" glädje och tillfredsställelse skulle bli så pass mycket högre då ett tillskott hos en sådan person genererar högre sammantagen lycka än ett nytt barn skulle göra.

Överföringsargumentet ger inte en direkt legal grund till abort utan skall ses som del av en längre sekvens av handlingar där abort blir ett bättre alternativ än alternativa handlingar. Överföringsargumentet kräver några förutsättningar för att hålla enligt Munthe. Den första invändningen som kan göras är frågan huruvida olika personers tillfredsställelse kan mätas och jämföras med en annan persons dito. Munthe lutar sig dock mot Hare i denna fråga och anser att hela teorin om den gyllene regeln bygger på att en sådan jämförelse är möjlig.⁷⁶

Tankegången kräver också som angivet att tillskottet av resurser ger ett större utfall i positiv tillfredsställelse för en person med mindre resurser än

⁷³ Munthe, s. 206 – 207.

⁷⁴ Munthe, s. 207-209.

⁷⁵ Anderberg & Persson, s. 171.

⁷⁶ Munthe, s. 209-211.

hos ett nytt barn i den rika delen av världen. Detta för att uppväga de negativa effekterna av själva aborten.

Slutligen är det ett krav för överföringsargumentet att det finns personer som lever liv som är sämre än att inte existera alls, samt att denna misär är ett resultat av brister på resurser, specifikt den typ av resurser som skulle kunna överföras. Det vill säga, det räcker inte att mottagaren har ett liv fyllt av lidande om resurserna i sig inte gör någon skillnad.⁷⁷

5.2 George Shers artikel: Hare, abort och den gyllene regeln

George Sher försöker i sin artikel påvisa att varken Hares teori om den gyllene regeln eller andra liknande teorier kommer med några nya matnyttiga argument i abortdebatten.

Sher börjar med att konstatera att Hare valt en egen väg i abortfrågan då han inte väljer att använda sig av moralfrågor som rätt till livet eller rätten till bestämmandet över den egna kroppen, utan att han väljer en fristående och grundläggande princip som den i den gyllene regeln.⁷⁸

Den del av Hares princip som Sher i första hand behandlar är utsagan:

*Om vi är glad att ingen avbröt det havandeskap som resulterade i vår egen födsel så har vi en plikt, ceteris paribus (i för övrigt identiskt fall), att inte avbryta ett havandeskap som leder till att det föds en människa med ett liv som vårt eget.*⁷⁹

Sher anser att Hare har ett grundläggande problem i sin artikel. Hare konstaterar i första läget, genom att använda den gyllene regeln, att abort inte är korrekt under förutsättning att vi är födda och att vi därför har en plikt att låta barn födas, som kommer att leva ett liv som vårt. En moralisk regel kan enligt Sher enbart peka ut en betydelse. Share anser att genom att Hare använder den gyllene regeln som en enskild moralisk regel kan den enbart gälla för sig, men Hare visar både att abort är fel och att det är tillåtet genom att använda samma regel.

Vidare anser Sher att det finns en stor problematik i att Hare låter det han kallar potentiella individer, vara en sådan omständighet som kan falla in under den gyllene regeln. Om Hare vill att foster skall falla under den gyllene regeln så måste han argumentera för det. Share anser att den enklaste lösningen för att legitimera abort vore att säga att foster inte

⁷⁷ Munthe, s. 211-212.

⁷⁸ Sher, s. 185.

⁷⁹ Hare (1987), s. 78.

omfattas av den gyllene regeln, och att det således inte finns några moraliska argument mot en abort.⁸⁰

Vidare anser Sher att den mellanliggande princip som Hare uttrycker när han fastslår att ett foster kan komma att hamna under en bedömning av den gyllene regeln är den samma som potentialitetsprincipen som Michael Tooley har skrivit om och kritiserat.⁸¹ Tooley anser att det inte finns några förpliktelser att fortsätta ge kattungen i exemplet medicinen eller att "rädda" den från abort på grund av att det brister i potentialiteten.⁸² Sher sammanfattar Tooleys slutsats med att det under potentialitetsprincipen inte finns någon plikt att avstå från abort. Sher anser att oaktat Tooleys avsikt drar Hare den motsatta slutsatsen att abort inte är korrekt under potentialitetsprincipen, när man lagt till den gyllene regeln. Sher anser dock att om Hare kan vidhålla att potentialitetsprincipen är konsekvent med den gyllene regeln kan han nå framgång med sin teori, då kommer han att kunna visa att regeln förbjuder abort.⁸³

Sher anser dock inte att Hare har klargjort fallet utan att etableringen av den gyllene regeln med potentialitetsprincipen i första hand är ett försvar gentemot Tooleys teori och hans exempel med kattungen. Även om Hare kanske kan fäkta bort Tooleys kritik så hittar Hare inte några positiva grunder att bygga sin princip på. Sher anser alltså att det är tveksamt om Hare kan försvara potentialitetsprincipen mot Tooley då Sher anser att Hare i sin argumentation använder just sin egen princip för att visa att den är korrekt.

För Sher är det väsentliga i Hares premiss att vi skall vara glada att inte blivit aborterade om vi var kattungar som fått medicinen. Om det är så att vi är medicinerade kattungar kan detta enbart ge plikter mot andra medicinerade kattungar i samma situation, samt under förutsättning att de finns fakta som tyder på att de andra kattungarna förtjänar den behandling som vi varit glada att mottagit om vi varit i deras position.

Sher ställer sig då frågande till vilken typ av fakta det skulle kunna vara som gör att de medicinerade kattungarna faller in under denna princip. När det gäller deras fysiska egenskaper kan det enbart ha med deras potentiella mänskliga personlighet att göra, då de i form inte skiljer sig från andra kattungar och således inte heller kvalificerar sig till en behandling under den gyllene regeln. Sher skriver att det enbart är denna potentiella mänskliga personlighet som gör att de kan falla in under den gyllene regeln, vilket innebär att Hare använder potentialitetsprincipen för att legitimera sin teori om den gyllene regeln som i sin tur bygger på potentialitetsprincipen.⁸⁴

⁸⁰ Sher, s. 185-186.

⁸¹ Sher, s. 187.

⁸² Tooley s. 55-56.

⁸³ Sher, s. 187.

⁸⁴ Sher, s. 187.

Genom dessa anmärkningar anser Sher att han påvisat att potentialitetsprincipen inte går att etablera genom att hänvisa till de handlingar som den gyllene regeln befäller oss att göra mot potentiella personer.

Sher undersöker vidare om man kan bekräfta potentialitetsprincipen som en konsekvens av den gyllene regeln genom att använda ett logiskt resonemang. Sher anser att då den gyllene regeln kräver att vi sätter oss i andra personers ställe är det ett logiskt faktum att vi endast kan tänka oss in i en varelses ställe som vi kan föreställa oss att vara. Sher anser att man inte kan föreställa sig att vara en icke person (t.ex. ett kattfoster eller en fotboll) utan att se en möjlighet att utvecklas till en individ. Vi kan alltså inte föreställa oss att vara en icke person som saknar en möjlighet till utveckling. Med andra ord, så fort vi ser oss själva som en icke person så ser vi samtidigt den utveckling som gjort oss till den person som vi är idag. Detta ger oss att vi ursprungligen också måste sett oss själva som en icke existerande person med en utvecklingspotential. Om detta stämmer, anser Sher, att potentiella personer kan bli föremål för den gyllene regeln med dessa logiska argument som grund, precis så som Hare menar i sin teori.⁸⁵

Sher fortsätter dock och skriver att även om det kan finnas en grund i resonemanget ovan ur ett logiskt perspektiv, för att få potentiella personer att falla in under den gyllene regeln, och att en motsatsargumentation kan ge dem en roll och rättigheter, så faller hela resonemanget genom att foster och potentiella individer inte existerar. De faller därför utanför regeln.

Utifrån dessa fakta finns ingen möjlighet att med logiska argument visa på möjligheten att foster och potentiella individer täcks av den gyllene regeln, om det inte sker ett tillägg i premisserna som gör att det är tillåtet att beakta logiska argument.⁸⁶

Sher tar sedan upp de av Hare framförda delarna som handlar om framtida generationer och miljöpåverkan.

Hare skriver:

Det verkar underligt att säga, om vi bara handlade litet sämre, så att nästa generation blev hälften så stor som den annars skulle ha blivit, så hade vi handlat illa mot den generationen, men att vi, om vi handlade mycket sämre, så att den kommande generationen förintades, så hade vi inte alls behandlat dem orätt.⁸⁷

Samt:

Men om det skulle ha varit något gott för henne att leva (därför att detta möjliggjorde de glädjemen som hon skulle komma att uppskatta när hon

⁸⁵ Sher, s.188.

⁸⁶ Sher, s. 188 – 189.

⁸⁷ Hare (1987), s. 89.

*väl levde), så hade det utan tvivel varit till skada för vederbörande att inte leva och inte kunna njuta av dessa glädjeämnen. Hon led inte; det fanns emellertid glädjeämnen hon kunde ha fått, men inte fick.*⁸⁸

Sher skriver att dessa argument är annorlunda jämfört med Hares andra argument. Om de är giltiga så kan Hare med hjälp av den rättfärdiga potentialitetsprincipen. Sher konstaterar dock att dessa argument inte är giltiga. Detta grundar han på att förutom att Hare suddar ut distinktionen mellan plikter emot potentiella personer och framtida generationer så antar han att vi skulle handla illa om nästkommande generation halveras. På samma sätt suddar Hare ut skillnaden mellan en skada och en nackdel.⁸⁹

Än värre tycker Sher att det är att det senaste exemplet från Hare istället för att klarlägga och vara en viktig del i debatten leder till motsatsen och motarbetar Hares egen teori. Även om Hares sista inlägg skulle vara giltigt anser Sher att det är onödigt invecklat att använda den gyllene regeln på det sätt som Hare gör, då samma resultat kan uppnås genom att man använder en princip som t.ex. *du skall inte döda*.⁹⁰

5.3 David Boonin-Vail: Mot den gyllene regelns argument mot abort

Boonin-Vail börjar med att sammanfatta Hares princip om den gyllene regeln, med att konstatera att huvudregeln att abort är felaktigt dvs. att den är en prima facie regel. Undantaget från huvudregeln är om kvinnan har tillräckliga skäl så kan en abort tillåtas.⁹¹

Boonin-Vail spaltar upp Hares utökade version av den gyllene regeln genom att ställa upp den på följande sätt:

P1: vi bör göra mot andra som vi önskar att de gjorde mot oss

C1: vi bör göra mot andra vad vi är glada att har gjorts mot oss

P2: vi är glada att andra avstod från att avsluta den graviditet som resulterade i vår födsel

C2: vi bör, ceteris paribus, avstå från att avsluta de graviditeter som hade resulterat i födseln av andra (som skulle likna oss).⁹²

Boonin-Vail börjar med att fråga sig varför vi skall acceptera utsagan P1?

⁸⁸ Hare (1987), s. 89.

⁸⁹ Sher, s.189.

⁹⁰ Sher, s. 190.

⁹¹ Boonin-Vail, s. 188.

⁹² Boonin-Vail, s. 187-188.

Hare har två svar på detta. Dels skall principen ses som en stark grundprincip ur den kristna traditionen, varifrån en stor del av abortdiskussionen förs. Boonin-Vail tycker dock att det är konstigt att Hare använder den gyllene regeln som utgångspunkt, då han i mångt och mycket angriper just sådana intuitioner och eventuella fakta som vi fått med oss från barndomen.⁹³

Hares andra argument är att det finns en formell grund i den gyllene regeln som också kan återfinnas i bl.a. Kants kategoriska imperativ, teorin om den idealiske betraktaren, den rationella kontraktsteorin, olika former av utilitarism samt Hares egen universella preskriptivism. Genom att sammanlänka dessa med den gyllene regeln försöker Hare finna en formell grund för sin teori. Boonin-Vail anser dock att Hare inte är öppen med sina skäl varför han vill göra denna sammanlänkning men han tror att det har att göra med att Hare vill visa att hans teori både har en allmängiltig och en objektiv syn.⁹⁴

Den första invändningen som Boonin-Vail har mot Hares premiss P1 är att den saknar symmetri. Det är en mycket stor skillnad mellan att säga vad jag *önskar* någon annan att göra och vad jag *tycker* att någon annan skall göra. Om P1 vill vila på samma formella objektiva grund som de andra teorierna som Hare refererar till skulle han istället skrivit:

P1': Vi bör göra mot andra som vi tycker att de bör göra mot oss.⁹⁵

Denna brist på symmetri genererar inte enbart oacceptabla följder utan den berövar även Hare från det stöd som han lutar sig emot. Som ett exempel på detta skriver Boonin-Vail att jag i allra högsta grad kan önska att andra människor överöser mig med generösa gåvor men jag blir för den sakens skull inte förpliktigad att göra det samma mot dem. Det är också följdriktigt att säga att jag önskar att andra skall göra mer för mig än bara vad de bör göra för mig. Det är dock inte följdriktigt för mig att säga att jag skall göra mer för andra än vad jag bör göra för dem. Det skulle vara helt följdriktigt att säga att jag önskar att andra skall göra saker för mig som de inte bör göra för mig. Det blir dock inte följdriktigt att säga att jag bör göra för andra vad jag inte bör göra.

Ett andra problem som Boonin-Vail ser är att premissen P1 behandlar alla moraliska "bör" lika. I förhållande till många av de teorier som Hare försöker luta sig mot görs en distinktion mellan vad jag bör göra ur ett moraliskt perspektiv och vad jag tillåten att göra, samt vad jag bör bli lovordad för att göra.⁹⁶

⁹³ Boonin-Vail, s. 188.

⁹⁴ Boonin-Vail, s. 188.

⁹⁵ Boonin-Vail, s. 188.

⁹⁶ Boonin-Vail, s. 189.

P1' är enligt Boonin-Vail en förbättring av P1 men den räcker ändå inte till för att uppfylla de referenser som Hare lutar sig mot. Därför vill Boonin-Vail ställa upp det på följande sätt:

P1'' Vi är:

- (a) fodrade att göra mot andra vad vi tycker att de är fodrade att göra mot oss
- (b) tillåtna att göra mot andra vad vi tycker att de är tillåtna att göra mot oss
- (c) förbjudna att göra mot andra vad vi tycker att de är förbjudna att göra mot oss
- (d) vi är berättigade att få lovord för det vi gör mot andra för vad vi tycker att de är berättigade att få lovord för vad de gör mot oss⁹⁷

Boonin-Vail misstänker att även om den gyllene regeln (eller som han själv översatt den till P1) vid en första anblick drar till sig uppmärksamhet så torde den utvecklade varianten i P1'' var en mer exakt beskrivning av den betydelse som människor vill göra av den.⁹⁸

Boonin-Vail skriver sedan att om han har rätt om detta så kommer inte Hares teori att hålla. Slutsatsen att andra är fodrade att avstå från att avsluta ett havandeskap som skulle resultera i födseln av andra personer som är relevant lika oss kan enbart komma från P1', under förutsättning att:

P2': vi tycker att andra är fodrade att avstå från att avsluta det havandeskap som resulterade i vår födsel.

Att insistera på att P2' är korrekt ifrågasätter hela frågeställningen då poängen är att från argumentationen kunna bestämma om det är korrekt eller inte att avsluta ett havandeskap.

Av P1'' och P2 kan vi dra slutsatserna att en kvinna som tror att hennes moder förtjänade lovord för att hon avstod från att avbryta det havandeskap som ledde till födseln av kvinnan, skulle anse sig berättigat till lovord om hon avstår från att avsluta ett havandeskap som skulle resultera i födseln av en annan person som i stora drag är lik henne.⁹⁹

Boonin-Vail säger dock att detta resultat inte är någon utmaning för den vardagliga abortsituationen då både förespråkare och motståndare godkänner det centrala i detta resonemang, som enbart leder till vår tacksamhet till vår moder som uppoffrade sig under nio månader. Ur resonemanget kommer det inte heller ut något som modern kan anses moraliskt bunden av, utan enbart en handling vars motprestation endast är tacksamhet.

⁹⁷ Boonin-Vail, s. 189.

⁹⁸ Boonin-Vail, s. 189.

⁹⁹ Boonin-Vail, s. 189.

Boonin-Vail vill dock ta hela resonemanget ett steg längre. Även om han anser att vi inte är etiskt bundna av P1 i den form som Hare förmedlar den så vill Boonin-Vail titta på det han kallar P2 samt Hares försvar av denna premiss. Hares grund är att vi skall fundera på de saker som gör oss glada att vi blev födda. Detta kan jämföras med att vara glad att vara i livet. Boonin-Vail ställer upp detta resonemang på följande vis:

P1: Jag är glad att vara i livet

C1: Jag är glad att jag blev född

C2: Jag är glad att ingen avslutade havandeskapet som resulterade i min födsel¹⁰⁰

Boonin-Vail tycker att denna argumentation är konstig. Ta exempel ett fall med en kvinna som har en livshotande sjukdom på grund av havandeskapet, men som förhindras att göra en abort. Kvinnan dör under förlossningen. Barnet som föddes kan ha ett bra liv och kan konstatera att det är glad som är i livet. Det groteska i resonemanget blir att barnet som föddes också skall vara glad att dennes mor förhindrades att göra abort under havandeskapet.¹⁰¹

Glappet mellan att bli glad att man blivit född och vara glad över nödvändiga skeenden för att den födseln skulle bli av kan illustreras med ytterligare exempel. Tänk dig en person vars befruktning och tillkomst var ett resultat av en våldtäkt, måste den personen vara glad över att dennes moder blev våldtagen? Eller en annan person vars föräldrar träffades när de var flyktingar från nazityskland, men som aldrig träffats annars, måste denna person vara glad att dennes föräldrar flydde från förintelsen och således att förintelsen ägde rum?

I dessa fiktiva fall har Boonin-Vail underlåtit att ta med, *ceteris paribus* klausulen. Med Hares tolkning så kan huvudregeln att abort inte är tillåtet vika åt sidan i sådana fall då det finns risk för skada eller i andra allvarliga situationer. Boonin-Vail anser dock att denna tillåtelse mest riktar sig mot dem som har en grundläggande inställning att abort är tillåtet eller dem som i dessa extrema fall kan tänka sig tillåta abort. Har man brutit kopplingen mellan de två principerna, att man är glad att man lever och att man är glad av ingen avbröt det havandeskap som ledde till ens egen födsel, så finns det ingen möjlighet att länka ihop dem med någon annan princip. Enligt Boonin-Vail kan man speciellt inte genom att använda den gyllene regeln göra så.¹⁰²

Boonin-Vail anser vidare att vem som helst kan ha haft en moder som hade en uppriktig önskan om att bli gravid, men som under graviditeten fick utstå smärta. Denna person skulle kunna vara ledsen över att hennes mor fick

¹⁰⁰ Boonin-Vail, s. 189.

¹⁰¹ Boonin-Vail, s. 190.

¹⁰² Boonin-Vail, s. 190-191.

utstå smärta, men ändå vara glad att den har blivit född. Denna person skulle således kunna acceptera P1, att vara glada att den är i livet, men ändå fast vidhålla att det är moraliskt korrekt att göra abort för en kvinna som inte önskar att vara gravid och få ett barn.

Enligt Boonin-Vail anser Hare att när det kommer till användandet av preventivmedel så är det en moralisk fråga som är på samma nivå som frågan om att göra abort. Anledningen till det är att jag, för att vara glad att min mor inte gjorde abort, också måste känna en glädje över att mina föräldrar inte förhindrade graviditeten genom att använda preventivmedel. Boonin-Vail anser att denna åsikt skulle möta på patrull i de flesta moraliska grupperingar. De som förespråkar abort skulle inte alls se vad som är moralsikt fel med att använda preventivmedel och inte kunna se kopplingen mellan att använda preventivmedel och abortfrågan. De som är motståndare till både abort och preventivmedel skulle ha svårt att acceptera att man ger båda frågorna samma höga moraliskt dignitet. Slutligen, de som är abortmotståndare men förespråkar användningen av preventivmedel skulle tycka att denna sammankoppling skulle vara moraliskt oacceptabel.¹⁰³

Hare medger svårigheten att koppla samman dessa frågor men ger ett antal exempel för att hitta en bra skiljelinje. Hare lägger en större tonvikt vid aborten eftersom det är ett svårare medicinskt ingrepp och de följder som detta kan få för kvinnan är större. Detta leder till att det finns ett egenintresse för kvinnan när valet står mellan abort och att använda preventivmedel. För Boonin-Vail blir denna diskussion om preventivmedel enbart ytterligare en anledning till att avisa hela Hares argumentation kring abort och den gyllene regeln.¹⁰⁴

5.4 Thomas Anderberg och Ingmar Persson: *Abortetik*

Den utgångspunkt Anderberg & Persson har är vilken moralisk ställning/rättighet ett foster har och när det får tillgång till denna ställning. Författarna konstaterar att om man tittar på ett nyfött barn och jämfört med en gammal senildement person och man tvingar människor att välja vilken av dem två som skall få leva, så kommer människor att välja barnet. Detta grundar sig på att vi ser en potential i barnet att utvecklas till att få leva ett värdefullt liv. Anderberg & Persson vill således tillskriva varje organism en potential att utveckla viljeattityder och moralisk ställning. Således skall också de foster som har viljeattityder inkluderas. Att ge dem en moralisk ställning är inte det samma som att säga att de har rätt till liv, utan enbart att de är inkluderade i den moraliska bedömningen.

Anderberg & Persson anser att denna bedömning av potentialitet kan tas så långt att ett befruktat ägg kan inkluderas, men även en spermie och ett ägg

¹⁰³ Boonin-Vail, s. 190-191.

¹⁰⁴ Boonin-Vail, s. 190 – 191.

som kan paras ihop i en utomkroppslig konception. Även om detta är en ytterst långtgående syn anser de att detta är bättre än att synen blir för snäv och därmed exkluderar ett antal olika fenomen.¹⁰⁵

På samma sätt ansluter de sig till Hares resonemang och argumentation kring att det kan finnas skäl då det går att moraliskt legitimera en abort genom att titta på potentialen t.ex. genom att man undersöker om potentialen är högre hos ett eventuellt andra foster. Ett annat kriterium för abort kan vara om graviditeten påverkar kvinnan negativt.

Anderberg & Persson poängterar att fostret får en ökad rättslig ställning ju längre graviditeten pågår. Detta på grund av fostrets ökande medvetande samt den minskning av tid som kvinnan måste uppoffra för att förverkliga födseln.¹⁰⁶

När det gäller synen på användandet av preventivmedel samt att Hares teori skulle leda till ohämmat avlande av barn, då den ger samma rättsliga status för preventionsfrågan, anser Anderberg & Persson att det inte handlar om att bryta moralen utan om att man inte bidrar till att upprätthålla den. Dock skall detta uttalande också ses i ett befolkningsperspektiv och att denna skyldighet att avla barn i första hand skulle uppkomma i en underbefolkad miljö. Man skall även titta på dels de nackdelar som det kan innebära för en kvinna att föda fram ett oönskat barn och dels på om de ekonomiska resurser som ett barn tar i anspråk på ett betydligt bättre sätt kan spenderas för att förbättra livssituationen i till exempel tredje världen.¹⁰⁷

5.5 Kai M. A. Chan: *The Golden Rule and the Potentiality Principle: Future Persons and Contingent Interests*

Chans utgångspunkt är att Hare har fel i sin analys av abort och den gyllene regeln. Chan anser att den utökning som Hare gör i premisserna inte stämmer med innebörden av regeln. Han anser att den förändring som Hare gör av utsagan från att vara ”vi skall göra mot andra som vi önskar att de gjorde mot oss” till att vara ”vi skall göra mot andra vad vi är glada att de gjorde mot oss” har stor påverkan, och inte så som Hare påstår, att innebörden inte ändras. Hare hävdar att ordalydelsen enbart är en förändring från framtid till dåtid samt att man ändrar fokus från något hypotetiskt till något faktiskt men att förändringen av ordalydelsen inte påverkar det moraliska innehållet.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Anderberg & Persson, s. 167-168.

¹⁰⁶ Anderberg & Persson, s. 170.

¹⁰⁷ Anderberg & Persson, s. 171- 172.

¹⁰⁸ Chan, s. 34.

Chan har en egen lösning på hur den gyllene regeln skulle se ut, om än det är en liten förändring. Han vill att den skulle se ut på följande sätt:

*Vi bör göra mot andra som vi skulle önska dem att göra mot oss, om vi vore dem.*¹⁰⁹

Chan anser att detta egentligen måste vara det som Hare menade med den ursprungliga lydelsen. Hares lydelse skulle annars begränsa människors handlingar till sådana handlingar som enbart utgår ifrån individens nuvarande perspektiv. Chan ger ett exempel på detta. En svårt cancersjuk man skulle ta livet av andra människor om han själv önskat att andra skulle tagit hans liv.¹¹⁰

I Hares förändring från framtid till dåtid och från hypotetiskt till aktuellt så sker det också en annan förändring. Denna förändring innebär att det medföljer ett antagande om att den part som påverkas också kommer att finnas kvar efter handlingen. Således innebär Hares omskrivning av den gyllene regeln att enbart de fall träffas som inkluderar en fortsatt existens. Hares utökning får enligt Chan följden att när Hare lutar sig mot ordet glad/glädje gällande handlingar som leder till döden blir kontentan att det blir en amoral. Detta illustreras genom exemplet att en svårt cancersjuk person inte kan säga att den är glad att den är död när den väl är död, för då är han ju död.¹¹¹

Nästa invändning Chan har emot Hares förändring av den gyllene regeln är hans förändring från framtid till dåtid. Enligt Chan gör denna förändring att vi beaktar handlingar och deras effekter ur ett återblickande perspektiv. Genom att se på det genom en återblick måste det ske en beaktning av dem som kommer att utvecklas istället för att titta närmare på dem som redan i nuet existerar. På detta sätt anser Chan att Hare ”planterar in” potentialitetsprincipen i resonemanget. Utan en återblick skulle vi behandla en individ utifrån hans föreliggande intressen utan att beakta eventuell potentialitet.

När det gäller befolkningsproblematiken anser Chan att när Hare jämför den välfärd en potentiell människa skulle kunna få och vilken nytta den skulle göra för en behövande i till exempel tredje världen, så kan denna jämförelse inte göras utan starka argument. För Chan är det konstigt att en person som enbart är potentiell kan tillmätas någon form av välfärd eftersom att om en person är ickeexisterande så är också dennes välfärd ickeexisterande. Den gyllene regeln innefattar ordet *andra*, behandla andra så som du själv vill bli behandlad. Hares förslag om rollbyte gör att man skall sätta sig in i den andres situation för att se dess alternativ. När det kommer till en icke existerande person så begränsas alternativen till att existera eller inte existera.¹¹²

¹⁰⁹ Chan, s. 34.

¹¹⁰ Chan, s. 34.

¹¹¹ Chan, s. 34.

¹¹² Chan, s. 34-35.

5.6 Christian Dahlman: *En dialog om framtida preferenser*

Denna artikel är uppbyggd som en dialog mellan Sokrates och Junior. Det finns ingen uttrycklig referens till Hares artikel om abort och den gyllene regeln, artikeln behandlar dock en del av de frågeställningar som finns med i Hares resonemang, speciellt den som rör fostrets preferens eller potentiella preferens.

Utgångspunkten i denna dialog är att det finns en moralisk skyldighet att ta hänsyn till framtida generationers preferenser genom att värna om miljön. Detta kommer av en moralisk skyldighet att ta hänsyn till framtida generationers preferenser för en god miljö. Moralen ålägger oss att behandla alla preferenser lika. Det vill säga våra egna såväl som andras vilket innebär att alla människors preferenser beaktas. I detta resonemang måste även existerande preferenser eller preferenser som kommer att kunna existera beaktas. Dahlman gör här en lös återkoppling till den gyllene regeln genom att lägga in att man skall behandla andra så som sig själv. Detta skall även inkludera framtida generationer.¹¹³

Hur blir resonemanget om man applicerar det på abortfrågan? Enligt dialogen skall en kvinna som funderar på att göra en abort beakta alla preferenser, sina egna, omgivningens och alla andras som berörs i det beslut som hon tar. Hon behöver dock inte beakta fostrets då denna saknar preferenser. Detta kommer av att fostret saknar ett medvetande som är tillräckligt utvecklat.¹¹⁴

Finns det då inte en möjlighet att fostret utvecklas till en sådan individ som kommer ha den medvetandegrad som krävs för att den skall kunna utveckla preferenser? Om fostret har en sådan möjlighet, skall inte kvinnan som vill göra en abort beakta denna möjlighet till preferenser? Om hon inte gör det, förefaller det inte i så fall som inkonsekvent då alla inkluderas i det ovan nämnda miljöexemplet?

I dialogen konstateras att fostret har en potentialitet men att preferensen likväl inte behöver beaktas samt att detta inte är inkonsekvent. Detta följer av följande argumentation.

Det finns en väsentlig skillnad mellan exemplet om att värna om miljön och exemplet om abort. Enligt exemplet med miljön kommer det att finnas framtida preferensen hur vi än handlar idag. De framtida generationerna kommer att ha ett förhållningsätt och således en preferens för vad som är en god miljö, detta hur vi än handlar idag eller vilken miljöpolitik vi för. När

¹¹³ Dahlman (2006) s. 15.

¹¹⁴ Dahlman (2006) s. 15.

det istället gäller abort så blir resultatet ett annat. En abort innebär att fostrets framtida preferenser aldrig kommer att uppkomma.¹¹⁵

Skillnaden ligger alltså i att det gällande miljöfrågan handlar om att tillfredställa framtida preferenser medan abortfrågan handlar om att eliminera framtida preferenser. Slutsatsen enligt Dahlman blir att man har en skyldighet att ta hänsyn till framtida preferenser som kommer att uppkomma hur man än handlar, däremot har man ingen skyldighet att låta bli att eliminera framtida preferenser om man har möjlighet till detta.¹¹⁶

Lägger man till premissen att ”behandla andra som sig själv”, skulle det påverka ovan förda resonemang? Detta skulle innebära att man skall behandla elimineringen av andras framtida preferenser så som man behandlar sina egna framtida preferenser som man skulle kunna eliminera. Dahlman väljer att förklara detta genom två exempel. Det finns många saker som vi inte skapat preferenser för än i livet. Det kan vara exotiska frukter, nya viner eller ölsorter. Vi har ingen preferens till dessa då de är okända för oss. Det finns dock en möjlighet att man utvecklar en preferens för tingen någon gång under sin levnad. Pondera då att det finns ett piller som om vi tar det förhindrar att vi utvecklar nya preferenser men att vi får behålla de vi redan har. Hade vi tagit pillret? Jag återkommer till exemplet nedan.

I ett andra exempel är förutsättningarna de samma när det gäller pillret men skillnaden är dock att denna gång tar medicinen enbart sikte på utvecklandet av en preferens för tobakanvändning. Pillrets syfte är också att det skall ges till en person som inte är rökare och således inte har en preferens för just rökning. Pondera då att man ber någon ta detta piller, vad blir det för resultat om man följer de ovan förda resonemangen? Det första exemplet visar att om man inte tar pillret för att man inte vill missa den tillfredställelse som dessa preferenser skulle kunna ge mig i framtiden så skall man således enligt moralen handla på samma sätt gentemot andras framtida preferenser. Detta konstaterande ger oss dock ingen vägledning i frågan om eliminering av fostrets framtida preferenser.

I det andra exemplet skulle däremot förvisso en preferens elimineras, en preferens för rökning, och den tillfredställelse som denna kan ge. Å andra sidan håller pillret mig borta från rökning och då även dess negativa konsekvenser. Detta visar att man inte har en generell inställning till eliminering av framtida preferenser utan att valet bygger på de olika omständigheter som medföljer en viss preferens, om man har några tidigare åsikter eller ställningstaganden kring just den preferensen. Eller på ett enklare sätt, om vi kan se faran med rökning och vi har ett förhållningsätt till detta så har man en preferens för preferensen.

Detta ger oss således slutsatsens att:

¹¹⁵ Dahlman (2006) s. 16.

¹¹⁶ Dahlman (2006) s. 16.

*”För att man skall ha skäl att inte få sin framtida preferens eliminerad måste man ha en preferens för förmågan att utveckla den framtida preferensen”*¹¹⁷

Den moraliska slutsatsen blir då att:

*” ... någon annan, vars framtida preferens man har möjlighet att eliminera, måste ha en preferens för förmågan att utveckla den framtida preferensen, för att det skall finnas moraliska skäl mot en eliminering”*¹¹⁸

Detta ger oss resultatet att eftersom foster inte har några preferenser, så finns det heller inga framtida preferenser att ta hänsyn till och således finns inget moralsikt argument mot en eliminering av fostret.¹¹⁹

5.7 Respekt för människans värdighet: Abort

Respekt är en katolsk tidskrift som jobbar för det mänskliga livets okränkbarhet. I dess tredje nummer finns ett avsnitt som behandlar abortfrågan.

Enligt den katolska synen finns det två typer av abort. Självvald abort och abort som är medicinskt motiverad. Det första typen av abort är helt främmande i ett katolskt perspektiv och medför uteslutning ur den sakramentala gemenskapen. Den andra typen av abort kan vara tillåten under förutsättning att sjuktillståndet för kvinnan är så pass allvarligt eller om det rör sig om ett utomkvedshavandeskap.¹²⁰

Ur ett etiskt perspektiv ser den katolska kyrkan att abort är ett utsläckande av liv. Man menar att man förnekar ett foster den rätt till tid och rum som den är berättigad till, samt att man förnekar dennes existensberättigande som är spunnet ur guds och skapelsens vilja.¹²¹

Katolska kyrkan anser att det ofödda barnet har en identitet och att det finns en inneboende potentialitet i barnet från och med befruktningsögonblicket. Allt som sker efter befruktningsögonblicket ses som en utveckling av fostret till fullbordighet. Denna potentialitet är fostrets drivkraft att utvecklas och således fullbordas till att bli en vuxen människa.¹²²

¹¹⁷ Dahlman (2006) s. 16.

¹¹⁸ Dahlman (2006) s. 17.

¹¹⁹ Dahlman (2006) s. 17.

¹²⁰ *Respekt* s. 31-32.

¹²¹ *Respekt* s. 30-31.

¹²² *Respekt* s. 31-32.

5.8 Harry Gensler: *Formal Ethics*

I sin bok *Formal Ethics* har Gensler ägnat ett kapitel åt abort och den gyllene regeln. Genslers utgångspunkt är att han tycker att den gyllene regeln är den viktigaste formella etiska regeln och kanske också den viktigaste regeln för livet. Till stor del beroende på att man kan finna stöd för den i många olika religioner och hos en lång lista av tänkare som varit verksamma under olika delar var världshistorien.

Gensler anser att den gyllene regeln så som den skrivs litterärt: *om du vill att X skall göra A mot dig, så gör då A mot X*¹²³ skulle genom en tolkning kunna medföra absurda konsekvenser. Då grundtesen är att om du vill att Sara skall vara snäll mot dig så skall du vara snäll mot Sara. Grundtesen innebär också att om du vill att Tom inte är elak mot dig så skall du inte vara elak mot Tom. Drar man då detta till sin ytterlighet hamnar man dock i en del egendomliga resonemang, som t.ex. att om du är patient och vill att läkaren skall ta bort din blindtarm så måste du ta bort läkarens blindtarm. Det går också enligt Gensler att använda regeln till att uppnå negativa konsekvenser, t.ex. den lille pojken som gillar att slåss: ”om du vill att din syster slåss med dig så skall du slåss med din syster”. Samma resonemang gäller t.ex. för personer som vill bli torterade.¹²⁴

Gensler föreskriver istället att den gyllene regeln skall ställas upp på följande sätt.

*Kombinera inte (1) att göra A mot X med (2) att inte samtycka till idén att A görs mot dig i en exakt likadan situation = Behandla andra bara på sätt som du skulle vara villig att bli behandlad i samma situation.*¹²⁵

Det viktiga för Gensler är att man kan sätta sig in i den andra personens exakta situation och att man fortfarande är villig att i gengäld bli behandlad på samma sätt som mottagaren, för att på så sätt inte kränka den gyllene regeln. För Gensler är det viktigt att kunna se sig i den andres situation, men det är dock inte ett krav att man förstår eller har kunskap om alla de egenskaper som den mottagande personen har. Föreställelseförmågan för vilka konsekvenser en handling får, och möjligheten att se sig i en annans plats är grundläggande för att man skall kunna behandla den gyllene regeln på ett adekvat sätt.¹²⁶

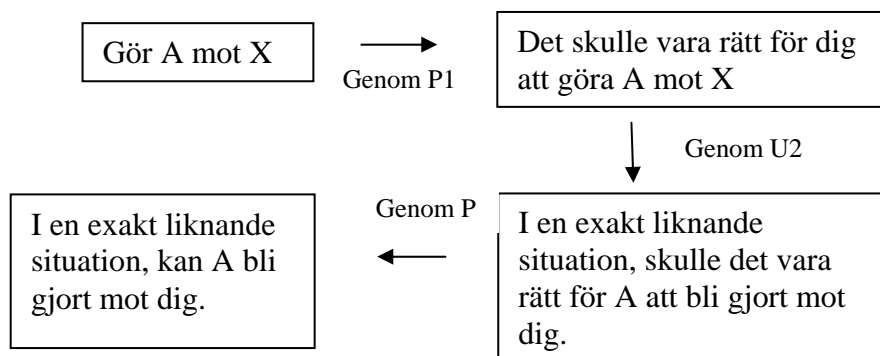
Gensler anser också att den gyllene regeln skall ses som en solid princip och inte som en vanlig moralisk norm. Enligt Gensler kan man bevisa hans gyllene regel genom att ställa upp det i ett rationellt axiom. Då ser den ut på följande vis:

¹²³ Gensler s. 95.

¹²⁴ Gensler s. 96.

¹²⁵ Gensler s. 93.

¹²⁶ Gensler s 94.

Regeln blir då att du inte bör acceptera det första ledet om du inte heller accepterar det sista.¹²⁷

I Genslers skrivning av den gyllene regeln anser han att det finns tre stycken förfiningar som skiljer den mot den litterära gyllene regeln. För det första innehåller hans regel en ”icke kombineringsform”. Vidare innebär den att det skall vara fråga om en liknande situation samt avslutningsvis en innevarande attityd till en hypotetisk situation. Utan dessa förändringar av den gyllene regeln får man enligt Gensler de negativa konsekvenser som ovan beskrevs.¹²⁸

Gensler anser också att det är fel att tala om *en* gyllene regel då den kan kombineras med en mängd olika uttryck för att passa olika situationer. Genom en sådan kombination skulle man kunna få fram tusentals olika gyllene regler men kärnan i budskapet skulle vara någorlunda likvärdigt.¹²⁹

Vidare ställer sig Gensler frågan vilka som kan träffas av den gyllene regeln, gäller den enbart för människor eller kan djur träffas av den också? Gensler försöker besvara frågan med hjälp av följande resonemang.

I en användning av Genslers gyllene regel så sägs det att du (agenten) skall behandla en annan (mottagaren) bara på ett sätt som du själv skulle vilja bli behandlad på i en liknande situation. Frågeställningen blir då vilken agent ordet *du* appliceras på samt vilken mottagare *en annan* appliceras på.¹³⁰

För Gensler är detta en rationell agent som både kan handla avsiktligt och samtycka till att bli behandlad på ett specifikt sätt i en hypotetisk situation. Mottagaren å andra sidan är en känslös mottagare, det vill säga är kapabel att bära med sig erfarenheter.

I det ovan angivna sättet att bevisa axiomet förutsätts inte att X är någon speciell typ av varelse. Hållbarheten är oberoende av vad det är för typ av

¹²⁷ Gensler s. 94.

¹²⁸ Gensler 95.

¹²⁹ Gensler s. 101.

¹³⁰ Gensler s. 117.

varelse som axiomet appliceras på. Inte ens om mottagaren är en icke känslösare varelse har betydelse enligt Gensler.¹³¹

Det kritiska steget i bevisningen är den delen i axiomet då man säger *i en exakt liknande situation, skulle det vara rätt för A att bli gjort mot dig*. Denna del skulle kunna användas genom påståendet att det är tillåtet att trampa på en mask och om jag var i maskens situation skulle det för mig vara helt rätt att bli trampad på. För Gensler är detta steg riktigt men innehållslöst. Detta bygger han på antagandet att:

- 1) Det är logiskt omöjligt att föreställa sig att vara i samma situation som en totalt okänslig varelse, därför kan jag inte föreställa mig i den situationen.
- 2) Även om jag skulle kunna föreställa mig i en sådan situation så skulle jag inte bry mig om jag blev trampad på eller inte, om jag var en okänslig varelse, just med anledning av att jag är en sådan.

Gensler anser dock vidare att det inte blir samma problem om det istället rör sig om en känslösare varelse. Att istället se sig själv som en hund som skulle bli torterad faller bättre ihop med bruket av den gyllene regeln, då hunden enligt Gensler är en känslösare varelse. Gensler anser inte att det är ett problem att man inte fullt ut kan sätta sig in i en hunds situation. Genslers slutsats är att han inte ser några problem med att inkludera känslösare djur i en behandling under den gyllene regeln.¹³²

¹³¹ Gensler s. 117.

¹³² Gensler s. 118.

6 Analys

6.1 Hares teori i korta drag

Jag skall nu kort sammanfatta Hares teori. Teorins huvudregel är att abort inte tillåtet eftersom att man skall vara glad att man inte själv blev aborterad, och således skall man heller inte abortera ett foster. En förutsättning för att Hares gyllene regel skall gälla är att det skall föreligga ”i övrigt identiska fall” samt att det kan förutsättas att fostret ifråga kommer att få ett liv som liknar vårt eget. Detta innebär i praktiken att det skall vara möjligt att identifiera sig med fostret.

Hare anser att fostret har en inneboende potentialitet att utvecklas till en människa och det har därmed en rättighet att få utvecklas. För att inte Hare skall hamna i en situation där han helt förbjuder abort skapar han det han kallar *multilaterala situationer*. Detta innebär att samhällets och familjens sammantagna lycka skall vägas in i ett abortbeslut. Även framtida barn kan vara en faktor som skall beaktas. Hare anser även att vi i vissa situationer har en plikt att skaffa barn. Hare är av åsikten att hypotetiska personer har rättigheter och han bevisar detta genom att visa att framtida generationer har rätt till en bra miljö. Dessa personer är alltså inte ens födda men har enligt Hare en potentialitet att leva ett liv som vårt.

6.2 Hares utgångspunkt

Jag skall börja med att kommentera Hares val av utgångspunkt i artikeln. Hare väljer att skapa en handlingsregel gällande abort utifrån den gyllene regeln. Han väljer denna regel för att han ska få tyngd bakom sina argument då det är en vida känd regel som många människor sluter upp bakom. Boonin-Vail anser dock att Hare genom att hänvisa till t.ex. Kants kategoriska imperativ försöker ge den gyllene regeln en formell grund som den inte har, och på så vis ge den större tyngd.

Kritik har även riktats mot Hares val av den gyllene regeln eftersom det anses som lite udda för en filosof använda en allmängiltig regeln i sitt arbete istället för att använda teoretiska principer eller teorier. Sher har kritiserat Hare då han anser att Hare kunde valt en enklare och klarare regel, som t.ex. ”du skall icke döda”.

Hares val av den gyllene regeln som utgångspunkt är intressant och djärvt, då alla människor faktiskt känner till den regeln. Enligt min mening skulle valet av regel kunna innebära att man öppnar upp den filosofiska abortdiskussionen till en bredare publik. Frågan är dock om Hare lyckas med detta. Man kan även ställa sig frågan om det verkligen är den gyllene

regeln som Hare tillämpar då han faktiskt i sin artikel gör stora omskrivningar, för att den skall passa hans teori.

6.3 Fostrets status

Så som Hare nämner i början av sin artikel, anses frågan huruvida fostret är en person eller inte, vara nyckeln till hela abortfrågan. Det är därför naturligt att i denna analys ta upp den frågan.

Hares utgångspunkt är att foster skall falla in under den gyllene regeln. Genom att välja att omfatta fostret av den gyllene regeln anser Hare att han kan presentera en lösning som kan accepteras av både abortmotståndare och abortförespråkare. Enligt min mening är detta också den största bristen med hans teori.

I själva verket har man fortfarande inte löst frågan om fostrets status, och har man inte samma utgångspunkt som Hare så kan man aldrig acceptera hans teori. Låt mig förklara vad jag menar. I flertalet av de texter som kommenterar Hares artikel presenteras olika synpunkter och åsikter om vilken status ett foster har. Share anser exempelvis att foster och potentiella individer inte existerar. Shares utgångspunkt är alltså den motsatta mot Hares, och därför kan Share heller inte acceptera Hares resonemang. Share anser helt enkelt att foster och potentiella individer inte existerar och därmed skall de heller inte omfattas av den gyllene regeln. Den kritik som Share framför bottnar alltså i att de båda tänkarna har olika utgångspunkter.

Även de andra texterna ger exempel på att man kan ha olika utgångspunkt vad gäller fostrets status. Anderberg och Persson anser t.ex. att även en spermie och ett ägg, som kan utsättas för en utomkroppslig konception, kan ha en potentialitet till ett liv och de skall därför inkluderas i användandet av den gyllene regeln. De poängterar vidare att fostret får en ökad rättslig ställning ju längre graviditeten pågår. Detta på grund av fostrets ökande medvetande samt den minskning av tid som kvinnan måste uppoffra för att förverkliga födseln.

Gensler anser att det är ett krav för tillämpandet av den gyllene regeln att man kan identifiera sig med den andra varelsen. För att man skall kunna identifiera sig med varelsen krävs att varelsen har känslor, enligt Gensler har en mask inte känslor medan en hund har känslor. Huruvida fostret har känslor behandlas inte av Gensler. Gensler drar dock i sin bok slutsatsen att man inte kan sätta sig in i en okänslig varelses situation. Detta innebär att om man anser att fostret är en okänslig varelse så finns inget argument mot abort.

Min slutsats är således att fostrets status har avgörande betydelse för hur man uppfattar Hares teori och att i fråga om fostrets status inte säga att det råder konsensus.

6.4 Kravet på potentialitet

Som nämnts ovan anser Hare att det finns en inneboende potential hos ett foster att växa upp till ett liv som liknar dess förfäders och därmed finns en inneboende rätt till att få denna möjlighet.

Utgångspunkten i diskussionen om potentialitetsprincipen är Tooleys exempel om kattfostret som får mirakelmedicin. Enligt Hare är kattungen när den blivit född glad för att han är i livet och eftersom att han är glad att ingen aborterade honom så skall han också avstå från det samma gentemot andra. Den potentialitet som kattfostret får genom sin förändring innebär för Hare att kattfostret kvalificeras in under behandling under den gyllene regeln. Detta innebär således att han som utgångspunkt inte skall aborteras eftersom han har potentialitet.

Tooley å andra sidan drar den motsatta slutsatsen och säger att kattfostret inte har tillräcklig potentialitet för att kvalificera sig att omfattas av den gyllene regeln. Detta innebär att det inte kan föreligga några förpliktelser gentemot kattfostret. Tooleys utgångspunkt är egenskaper som en vuxen människa besitter, för Tooley räcker det alltså inte med att hjärnan utvecklats. Detta innebär således att Tooley och Hare drar två helt olika slutsatser av samma exempel. Hare gör dock en utökning av exemplets förutsättningar (han säger att katten även skall utveckla fysiska mänskliga drag) vilket gör det svårt att faktiskt jämföra deras slutsatser. Hare anser att hans förändring inte spelar någon roll för exemplets giltighet. Jag anser dock att det ligger i Hares intresse att tillskriva kattungen/fostret så många mänskliga egenskaper som möjligt för att ge kattungen potentialitet och för att på så vis bevisa Hares egen teori.

Hare nöjer sig dock inte med att påstå att foster har en potentialitet, han menar ju, som ovan nämnts, att även framtida personer har en potentialitet. Share ställer sig kritisk till om sådana potentiella personer kan bli föremål för behandling enligt den gyllene regeln, så som Hare menar. Då dessa potentiella personer inte existerar kan man enligt Share inte tillämpa potentialitetsprincipen på dem. Den stora skiljelinjen mellan Shares och Hares argument ligger alltså i hur de förhåller sig till icke existerande personer. Hare håller sin (preferens) utilitaristiska ståndpunkt medan Share hämtar sina argument från andra skolor som t.ex. logiken. Även här finner vi ett problem i att man är oense om vilka som kan omfattas av den gyllene regeln.

Vad säger då de andra tänkarna? Anderberg och Persson konstaterar att ett nyfött barn har en större potential än en gammal och sjuk person. Om man tvingas välja mellan dessa personer väljer man barnet på grund av att det har potentialitet. Detta är deras sätt att motivera potentialitetsprincipens giltighet. Anderberg och Persson anser även som ovan nämnts att ett ägg och en spermie kan ha potentialitet. Detta är en ytterst långtgående syn som de motiverar genom att det är bättre att synen inte är för snäv och att därmed ett antal olika fenomen skulle exkluderas. Anderberg och Persson sluter

därmed upp bakom Hare och i vissa avseenden så tar de resonemanget något steg längre.

I tidsskriften Respekt framkommer åsikten att potentialiteten uppkommer i samma stund som befruktningen sker. Med andra ord kan man inte tillmäta kommande foster en betydelse.

Anledningen till varför potentialitetsprincipen diskuteras är att man frågar sig om man kan tillskriva en icke existerande person en moralisk ställning, samt vilken omfattning den i så fall skulle få. Vare sig om utgångspunkten är att icke existerande personer har en rättslig ställning eller inte är min slutsats att båda sidors argument håller. Min mening är alltså att både Hares och de som inte accepterar potentialitetsprincipen har rätt utifrån sin egen utgångspunkt.

6.5 Multilaterala situationer

Hare legitimerar abort genom det han kallar multilaterala situationer:

*Vi skall göra mot alla andra inblandade, sammantagna, det vi önskar att de skulle göra mot oss om vi var tvungna att sätta oss i varje inblandads ställe, i slumpmässig ordning.*¹³³

Med detta menar Hare att man i abortsituationen skall väga in även den nytta som framtida foster har, familjemedlemmars och samhällets påverkan av abortbeslutet samt sannolikheten för vilket foster som ger den största glädjen.

Munthe anser inte att Hare redogör tillräckligt utförligt för vad som skall vägas in i den bedömningen. Munthe anser att Hare missar t.ex. hur argument från kvinnans närstående kan påverka abortbedömningen. Visserligen nämner Hare att de närstående kan påverka abortbeslutet men att det är en brist att Hare inte tar upp på vilket sätt det kan påverka beslutet eller i vilken omfattning. Vidare anser Munthe att Hare missar att ta upp de negativa effekter som själva aborten i sig, fysiska som psykiska, kan ha på kvinnan och hennes familj. Denna negativa påverkan skulle kunna ge utslag i då beslut skall tas om huruvida kvinnan skall göra abort nu och föda ett barn senare eller föda detta barn och ta den olägenheten som det kan innebära. Munthe anser även att man skall väga moderns välbefinnande mot den lycka barnet skulle kunna få uppleva under sin livstid.

Jag kan tycka att Munthes kritik egentligen inte är befogad då Hare i sin teori presenterar de multilaterala situationerna och menar att just sådana omständigheter som Munthe påpekar skall vägas in i bedömningen. Hare är dock inte så ingående i vad som skall beaktas utan han presenterar enligt min mening endast en grundprincip.

¹³³ Hare (1987), s. 82.

Sher anser att abort kan legitimeras på ett enklare sätt än genom Hares förslag. Sher anser att Hares starkaste argument för att legitimera en abort hade varit om han sagt att foster inte faller in under behandling av den gyllene regeln och således inte tillskrivs en moralisk ställning. Share anser alltså inte att man behöver tillämpa principen om de multilaterala situationerna.

Anderberg och Persson ansluter sig till Hares resonemang och argumentation kring att det kan finnas skäl då det går att moraliskt legitimera en abort genom att titta på fostrets potentialitet t.ex. genom att man undersöker om potentialiteten är högre hos ett eventuellt andra foster. Ett annat kriterium för abort kan vara om graviditeten påverkar kvinnan negativt.

Hare avslutar sitt resonemang om de multilaterala situationerna med att säga att ur dessa kan de liberala hitta sina argument för att rättfärdiga en abort. Jag anser att, på samma sätt som Hare anser att de liberala kan hitta sina argument, att de som är emot abort kan hitta sina argument. Detta innebär att den grundsyn som en person har kommer att påverka vilka argument man låter väga tyngst i den avvägning som teorin om de multilaterala situationerna förutsätter. En abortmotståndare kommer således aldrig att acceptera att en sådan avvägning leder till en abort. En abortförespråkare skulle inte låta en avvägning leda till slutsatsen att abort är fel i en given situation. Även Boonin-Vail är av åsikten att Hares sätt att legitimera abort mest riktar sig mot dem som har en grundläggande inställning att abort är tillåtet eller dem som i dessa extrema fall kan tänka sig tillåta abort.

Boonin-Vail anser även att det finns ett logiskt fel med Hares sätt att resonera. Han anser att om huvudregeln i en situation är att man inte skall göra abort så kan inte undantaget vara att man skall göra abort. Detta eftersom huvudregeln bygger på att man är glad att man lever och att ingen avbröt det havandeskap som ledde till ens egen födsel, och rent logiskt sett måste man vara glad över det även i de fall då undantaget skulle vara för handen, alltså att abort skulle vara tillåtet. Enligt min mening så är detta ett hållbart logiskt resonemang. Att ta med ett undantag som står i motsats till huvudregeln gör att huvudregeln framstår som svag. Om undantaget innebär att man kan bortse från de skäl till varför man legitimerade huvudregeln, så försvagas huvudregelns legitimitet och grund.

6.6 Miljöargumentet

Hare bevisar att hypotetiska personer har rättigheter genom att visa att framtida generationer har rätt till en bra miljö. Exemplet innebär att då vi är glada att våra förfäder tog hand om miljön, så skall vi ta hand om den åt de framtida generationerna för att de har rätt att känna samma glädje. Detta exempel kan kritiseras genom det resonemang som Dahlman för i sin artikel;

” ... någon annan, vars framtida preferens man har möjlighet att eliminera, måste ha en preferens för förmågan att utveckla den framtida preferensen, för att det skall finnas moraliska skäl mot en eliminering”¹³⁴

Detta innebär att Dahlman inte anser att man kan använda miljöargumentet för att visa att potentiella foster har rättigheter, då det är fråga om två olika situationer. Dahlmans utgångspunkt i artikeln är olika individers preferenser. Då det gäller miljöargumentet utgår man ifrån att framtida personers preferenser kommer att *påverkas*, medan när det gäller abort innebär utförandet av aborten att de framtida preferenserna helt kommer att *elimineras*. Miljöargumentet kan enligt Dahlman alltså inte tillämpas i abortsituationen.

Dahlman anser vidare att man måste ha en preferens för den framtida preferensen, för att man skall kunna lida av att preferensen elimineras. Då fostret inte har en egen preferens för sin förmåga att utvecklas till en person så anser Dahlman följaktligen att det inte föreligger några moraliska skäl från att rädda den från en abort.

Med detta resonemang påvisar Dahlman ytterligare en fullt relevant brist i Hares argumentation.

Dahlman konstaterar även att ett foster har en inneboende kraft att utvecklas till en individ. Dock är fostret med dess ringa medvetandenivå i en sådan ställning att den inneboende kraften inte kan anses vara tillräckligt för att förbjuda abort.

Jag är själv av åsikten att den inneboende kraft som finns i ett foster dock bör kunna tillskrivas en större betydelse. Alla levande varelser har gemensamt att de har en inneboende kraft som gör att de vet vad som förväntas av dem. Ett barn eller en kattunge vet att den skall äta, sova och bajsas för att överleva. På något sätt ligger det latent i människor och djur hur vi skall göra och förhålla oss till saker och ting. Man kanske inte kan kalla dessa instinkter för preferenser men jag anser att man inte heller helt och hållet kan bortse från denna utvecklingspotential och drivkraft som finns inom oss, genom att säga att foster inte har ett medvetande.

6.7 Befolkningsargumentet

Hare anser att den avvägning som skall göras i en abortsituation även skall ta hänsyn till världens totala befolkningstillstånd. Vid en viss tidpunkt kan tillkomsten av en ny individ innebära mer negativa konsekvenser än positiva och man skall således i den situationen välja att göra abort.

¹³⁴ Dahlman, (2006) s. 17.

Chan anser att det är konstigt att en person som enbart är potentiell kan tillmätas någon form av välfärd då han anser att en person som är ickeexisterande också har en ickeexisterande välfärd.

Utifrån befolkningsdiskussionen som Hare för vidareutvecklar Munthe det han kallar *överföringsargumentet*. Tanken grundar sig på att en given mängd resurser gör mer nytta om den omfördelas till någon som har det sämre ställt, än om den läggs på ett av oss nytt framavlat barn. Detta med anledning av att ”den fattiges” glädje och tillfredsställelse skulle bli så pass mycket högre då ett tillskott hos en sådan person genererar högre sammantagen lycka än ett nytt barn skulle göra. Från överföringsargumentet kan ingen direkt rätt till abort härledas, utan detta skall ses i perspektivet av en lång rad handlingar där abort ger det bättre resultatet än andra handlingar. Det krävs dock att personers tillfredsställelse kan mätas samt att hjälpen kommer de människor till handa som har en så pass låg levnadsnivå att det skulle vara likgiltigt om de existerade eller inte. Anderberg och Persson håller med Munthe men påpekar att teorin har störst betydelse i en underfolkad värld.

Detta måste ses som ett ytterst teoretiskt resonemang utan någon större praktiskt innebörd men det är ett viktigt exempel ur ett (preferens) utilitaristiskt perspektiv. Att be människor om att utföra en abort utifall att andra fattiga människor skulle få mer nytta av de resurser som ett barn skulle behöva, kan inte anses vara praktiskt genomförbart. Då det är svårt att identifiera mottagaren av resurserna är det svårt att se den totala nyttan som handlingen skulle medföra, vilket innebär att det är svårt att praktisera denna regel. Teorin förutsätter även att man kan mäta barnets välfärd i pengar samt vilken exakt lycka dessa pengar skulle generera för mottagaren.

Man kan även ställa sig frågan om den totala lyckan i världen skulle öka genom detta handlingssätt då själva tillskottet i sig kan generera att fler barn föds i den fattiga delen av världen, då de fattiga då har råd att skaffa fler barn.

6.8 Avslutande reflektioner

Avslutningsvis vill jag föra fram några olika funderingar kring Hares teori. För det första anser jag att Hares teori är svår att tillämpa i praktiken då den förutsätter att man har kunskap om de olika handlingsalternativ som man har och vilken glädje dessa kan generera. Detta är också en kritik som ofta riktas mot utilitarismen. Frågeställningen ställs på sin spets när det handlar om en fråga om liv och död.

För det andra kan man ställa sig frågan hur mycket glädje som krävs för att man skall anses leva ett lyckligt liv. Den mänskliga naturen är komplex och omfattar såväl motgångar som medgångar. Munthe ställer sig också frågan i sin artikel om hur ofta man skall vara lycklig.

Hares teori innebär som grundprincip att abort är moraliskt fel. I de multilaterala situationerna kan man dock finna argument för motsatsen. Hare lägger till detta en sannolikhetslära som går ut på att man utifrån en matematisk sannolikhetsberäkning skall välja det handlingsalternativ som sannolikt kommer att generera mest lycka. Jag anser att det är ytterst svårt att få kunskap om denna sannolikhet och att beräkna den. Jag anser också att tillämpningen av denna sannolikhetsprincip medför en begränsning i möjligheten till abort, utan att Hare ger några argument för detta.

Avslutningsvis vill jag påpeka att den största och viktigaste kritiken mot Hares teori är att Hare misslyckas med sin intention att lösa abortdiskussionen då problemet med att fastslå fostrets status kvarstår. Detta innebär att Hares teori fastnar i tidigare ställningstaganden där både abortförespråkare och abortmotståndare kan befästa sin ståndpunkt genom Hares teori. Detta innebär att jag inte anser Hares teori tillföra abortdiskussionen något nytt.

7 Eget förslag till ändring av abortlagstiftningen

I detta kapital skall jag tillämpa Hares teori om abort och den gyllene regeln för att se om man skulle kunna omformulera den svenska abortlagstiftningen.

Målet med denna omformulering och är att få fram en lagtext vari det finns en ontologisk referens men där innehållet i sig inte ändras speciellt mycket. Genom att ge lagtexten denna referens ges den ett större djup och det tillförs mer liv åt lagtexten.

Att ge lagen en dubbelbottnad grund att stå på som innefattar dels de motiv som ges i förarbetena till den nutida abortlagen och dels den gyllene regeln och de många världsreligionernas referens till den. En omskrivning av abortlagens tror jag skulle kunna styrka lagens legitimitet.

I förarbetena talas det mycket om modern och fostret som två individer. Dessa aspekter tar sig sedan i väldigt svag mening i uttryck i lagtexten. Genom att applicera Hares argumentation och uppbyggande av sin teori på abortlagstiftningen skulle man kunna lyfta fram fostrets position men för den sakens skull inte förändra hela lagens innehåll.

Jag skulle kunna tänka mig en lagtext på ungefär följande sätt. (I detta försök till att skriva en lagtext kommer jag att begränsa mig till de inledande och de mest centrala paragraferna.)

1 § Abort är inte tillåtet.

Att jag väljer att som huvudregel förbjuda abort plockar jag från Hares ursprungliga argument att:

*Vi bör göra mot andra det som vi är glada att de gjorde mot oss.*¹³⁵

Användningen av denna modifierade gyllene regel på abortproblematiken blir med Hares resonemang att då vi är glada över att ingen avbröt den graviditet som ledde fram till att vi föddes, så bör vi avstå från att avbryta en graviditet för ett foster som skulle, om det fick komma till världen, leva ett liv som liknar vårt eget. Genom att inte tillåta abort i första läget tillskrivs fostret ett teoretiskt rättskydd samt att det upphöjs till en individ. Till skillnad från lagstiftaren väljer jag att ge fostret detta utrymme även i lagtexten och inte enbart i förarbetena.

¹³⁵ Hare (1975), s. 208.

2§ Abort kan tillåtas under förutsättning att tillräckligt starka skäl kan lämnas där om. Skäl för abort kan vara:

- Humanitära skäl
- Medicinska skäl
- Eugeniska skäl
- Social – medicinska skäl
- Fosterskadeskäl

Abort bör göras så tidigt som möjligt. Genom fostrets åldrande ges dess intressen större utrymme i bedömningen. Abort skall inte göras efter den 18 graviditetsveckan eller efter särskild prövning efter vecka 22 .

I denna paragraf vill jag beakta det som Hare skriver om att:

Vi skall göra mot alla andra inblandade, sammantagna, det vi önskar att de skulle göra mot oss om vi var tvungna att sätta oss i varje inblandads ställe, i slumpmässig ordning.¹³⁶

Genom att välja denna väg kan man iscensätta tillämpningen av den gyllene regeln på alla möjliga olika situationer och på så sätt få fram olika resultat av den moraliska bedömningen. Kärnan ligger i sannolikheten för att få ett liv och att få ett lyckligt liv som rättfärdigar aborter även då den grundläggande teorin egentligen presumerar en annan lösning. Med andra ord kan kvinnan eller andra i omgivningen som har tillräckligt starka skäl kunna använda den gyllene regeln för att moraliskt motivera en abort. Ofta kan det vara så att moderns intressen är så pass starka att det i många fall övervinner den potentiella personens.¹³⁷

Att jag använder den gamla lagtextens uppdelning beror på att jag under de olika punkterna tycker mig kunna hitta just sådana skäl som Hare syftar på när han pratar om moderns eller personer i hennes närhet, och de skäl de kan ha för abort som kan väga över den potentiella individens intresse.

Uppspaltningen i sig gör också att man visar på att abort inte skall vara ett effektivt preventivmedel och således ges fostret indirekt en gnutta mer rättskydd.

Vad innebär då de nämnda punkterna? Humanitära skäl innefattar sådant som sker under våldtäkt samt inavel. När det gäller inavel är det synnerligen stor risk för missbildningar och sjukdomar vilket göra att potentialiteten till att få ett lika bra liv som en annan är mindre och att ett senare foster troligtvis skulle ha större potentialitet. När det gäller våldtäkt så skulle, förutom det brottsliga i handlingen, en sådan tillkomst på ett mycket starkt sätt påverka modern eller familjen negativt då barnet i sig skulle kunna bli till ett minnesmärke för den kränkning kvinnan blivit utsatt för.

¹³⁶ Hare (1987), s. 82.

¹³⁷ Hare (1987), s. 82 – 83.

Medicinska skäl skall innefatta fara för liv eller hälsa för kvinnan. Detta är ett skäl som även Hare har med i sin teori. Om kvinnan dör skulle det påverka kvinnans familj mycket negativt. Vidare skulle hon inte kunna producera några andra barn som skulle kunna leva ett liv som liknar hennes.

Eugeniska skäl omfattar de situationer då det finns bevis eller stark misstanke om missbildning eller svår sjukdom. Här återfinns Hares resonemang då en skada eller handikapp ger en begränsad möjlighet till att få ett lika tillfredställt liv som om man inte har dessa men. Det kan också vara ett hinder för ett senare foster som i en större utsträckning skulle fått ett mer tillfredställt liv.

Social – medicinska skäl är en mer allmän punkt och tar sikte på den negativa påverkan på kvinnan som grundas av förlossningen eller hennes förändring i livet att leva med ett nyfött barn. I enlighet med Hares sätt att se på saken så anser jag att man här skall väga in den negativa effekten som ett sådant barn skulle ha på familjen och dess omgivning samt väga de eventuellt positiva effekter som dess tillkomst skulle ha, emot varandra.

Fosterskadeskäl är samma som de eugeniska skälen med undantag för att dessa uppkommit under graviditeten. Detta scenario är väl värt att ha som en egen punkt då det kan vara ett starkt argument för en abort i en graviditet som är längre gången.

Detta lagtextförslag förändrar i grund och botten abortlagstiftningen genom att den tillskriver ett foster en grundläggande rättighet. Jag tycker också att man med mitt lagtextförslag synliggör fostret samt att man genom skrivningen kan utgå från ett helt annat förhållningsätt gentemot fostret.

Genom att specificera under vilka punkter som en abort kan göras så tappar vi inga egentliga skäl för en abort. Syftet är att det skall finnas ett ställningstagande från den som vill göra abort om orsaken till det. Syftet är alltså inte att detta skall vara en form av skriftlig ansökan utan att individens förhållningsätt klargörs. Genom att ha en lagstiftning där det finns ett primärt förbud men med undantagsmöjligheter så åstadkommer man för det första en starkt juridisk ställning för fostret, för det andra tvingas kvinnan att motivera abortorsaken. Den positiva effekten av det blir ett konkret ställningstagande från kvinnans sida.

Ur ett övergripande perspektiv tycker jag att Hare är före sin tid i sitt resonemang att ge fostret en ställning och att sedan jobba utifrån den ställningen. De ändringar som är gjorda i den svenska abortlagstiftningen på senare år har alla varit i den riktningen och mitt lagtextförslag har också den utgångspunkten.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Anderberg, Thomas, Persson, Ingmar (red): *Abortetik*, (1987)
Doxa AB, Lund.

Bergström, Lars, *Grundbok i värdeteori*, (1990), Thales, Stockholm.

Bentham, Jeremy, *A fragment on government* (1998), Cambridge University Press, Cambridge.

Boonin-Vail, David, *Against the Golden Rule Argument Against Abortion*, *Journal of Applied Philosophy*, Vol. 14, No 2 ,(1997), s. 187 - 197.

Carrick, Paul, *Medical ethics in antiquity - Philosophical perspectives on abortion and euthanasia*, (1985) D. Reidel Publishing Company, Dordrecht.

Chan, Kai M. A, *The Golden Rule and Potentiality Principle: Future Persons and Contingent Interests*, *Journal of Applied Philosophy*, Vol 21, No. 1 (2004), s. 33 – 42.

Collste, Göran, *Inledning till etiken*, (1996) Studentlitteratur, Lund.

Dahlman, Christian, *En dialog om framtida preferenser*, *Filosofisk Tidskrift* Nr 1 2006 s. 15 – 18.

Gensler J. Harry, *Formal Ethics*, (1996), Routledge, London.

Hare, R.M, “Abortion and the golden Rule”, *Philosophy and Public affairs* Vol 4, No. 3 (1975) s. 201-222.

Hare, R.M, “Abort och den gyllene regeln”, s. 72-91 i *Abortetik*, red. Anderberg, Thomas, Persson, Ingmar, (1987), Doxa AB, Lund.

Koskinen, Lennart, *Handbok i etik*, (1995) Rabèn Prisma, Falun.

Munthe Christian, *Livets slut i Livets början – en studie i abortetik*, (1992) Thales, Stockholm.

Nergelius, Joakim, (red.), *Rättsfilosofi Samhälle och moral genom tiderna*, (2001) Studentlitteratur, Lund.

Sher, George, *Hare, abortion, and the Golden Rule*, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 6, No.2, (1977) s. 185-190.

Respekt för människans värdighet: Etisk analys och katolsk syn på 14 medicin-etiska områden, (2005) Veritas Förlag, Stockholm.

Tooley, Michael, *Abortion and Infanticide*, Philosophy and Public Affairs, Vol. 2, No.1, (1972) s. 37-65.

Tännsjö, Torbjörn, *Grundbok i normativ etik*, (2000) Thales, Stockholm.

Offentligt tryck

Proposition 1994/95:142 *Fosterdiagnostik och abort*

SOU 1989:51 *Den gravida kvinnan och fostret – två individer*

Övriga referenser

Bibeln, Matteus 7 kapitel vers 12.

Mahabharata 5:17.

Undanavarga 5:18.

Elektroniska källor

Karnov Plus.

http://sv.wikipedia.org/wiki/Den_gyllene_regeln,
den 29 maj 2007.

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Utilitarism>,
den 30 maj 2007.